

VIESTINTÄVÄLINEIDEN KÄYTÖN JA
KASVOKKAISVIESTINNÄN YHTÄAIKAISUUS

Anni Kosunen

Puheviestinnän pro gradu -tutkielma

Kevät 2016

Viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN	Laitos – Department VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä – Author Anni Kosunen	
Työn nimi – Title Viestintävälineiden käytön ja kasvokkaisviestinnän yhtäaikaisuus	
Oppiaine – Subject Puheviestintä	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Kevät 2016	Sivumäärä – Number of pages 63
Tiivistelmä Tässä tutkielmassa tarkastellaan viestintävälineiden käytön ja kasvokkaisviestinnän yhtäaikaisuutta kirjallisuuskatsauksen avulla. Tavoitteena on selvittää ja analysoida, mitä aiheesta ajankohtaisen tutkimustiedon valossa tiedetään. Katsausaineisto on koottu systemaattisen kirjallisuuskatsauksen menetelmin elektronisista tietokannoista. Aineisto koostuu kahdestatoista kansainvälisestä, vertaisarvioituista artikkelista sekä yhdestä väitöskirjasta. Kirjallisuuskatsauksen tuloksia on tarkasteltu tässä tutkielmassa myös teoreettisista näkökulmista. Tutkielman tuloksista voidaan havaita, että viestintävälineiden käytön ja kasvokkaskäytön yhtäaikaisuus on osa multitaskingin ilmiötä. Käsiteanalyysin perusteella ilmiön voidaan todeta koostuvan yhtäaikaisista vuorovaikutusprosesseista, joihin ihminen kohdentaa huomiotaan. Tutkimuksista kävi ilmi, että yhtäaikaisesti tapahtuva vuorovaikutus on vahvasti sidoksissa varsinkin työpaikkojen viestintäkulttuuriin ja työn tekemisen tehokkuuden kokemukseen. Esimerkiksi pikaviestimien käyttäminen kokousten aikana on vakiintunut käytäntö työpaikoilla. Teoreettisesta analyysistä käy ilmi, että teknologiavälitteistä vuorovaikutusta tarkastelevat teoriat ovat jääneet viestintävälineiden käyttöä selitettäessä ajastaan jälkeen. Viestintävälineiden käytön ja kasvokkaskäytön yhtäaikaisuuden kokemusta ei erotella enää välineen mukaan, kuten perinteisesti on käsitetty. Teknologiavälitteinen ja kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus eivät tapahdu erillisinä prosesseina, vaan ne nivoutuvat yhteen. Ilmiöön liittyy kuitenkin käyttäytymisnormeja, joita merkinnyksetään vuorovaikutuksen avulla.	
Asiasanat – Keywords multitasking, puheviestintä, vuorovaikutus, vuorovaikutusteknologia, yhtäaikaisvuorovaikutus	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto / Jyväskylän yliopiston kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1 Johdanto	5
2 Kirjallisuuskatsauksen toteutus.....	9
2.1 Tutkimustehtävä.....	9
2.2 Kirjallisuuskatsaustyypit.....	10
2.3 Tiedonhaku	11
2.3.1 Tietokantojen valinta	12
2.3.2 Hakutermien valinta.....	14
2.4 Hyväksymis- ja poissulkukriteerit	17
2.5 Käsiteanalyysi.....	19
2.6 Tiedonhallinta	20
3 Tulokset.....	22
3.1 Aineiston kuvaus.....	22
3.1.1 Tutkimusaiheet.....	23
3.1.2 Julkaisuissa käytetyt teoreettiset viitekehukset.....	26
3.2 Käsiteanalyysi.....	27
3.2.1 Viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön määrittelyä.....	28
3.2.2 Vuorovaikutusprosessien yhtäaikaisuus	31
3.3 Tutkimusmenetelmät.....	34
3.4 Tutkimuskohteet ja tutkimushenkilöt	35
3.5 Julkaisujen löydökset.....	38
3.5.1 Yhtäaikaisvuorovaikutus osana työpaikan viestintäkulttuuria.....	38
3.5.2 Yhtäaikaisvuorovaikutukset sosiaalisia merkityksiä	41
4 Yhtäaikaisvuorovaikutuksen edellytykset ja rakentuminen.....	42
4.1 Aikaorientaatio ja yhtäaikaisvuorovaikutus.....	42
4.2 Viestintäväline yhtäaikaisvuorovaikutuksessa.....	45
4.3 Yhtäaikaisvuorovaikutuksen rakentuminen.....	47
5 Tutkielmaprosessin arviointi.....	51
Kirjallisuus.....	56

1 Johdanto

Viestintäteknologia on kehittynyt viime vuosina niin, että lähes jokaisella suomalaisella on internet-yhteydellä varustettu älylaite käytössään. Turun yliopiston teettämän Suomi 2014 - kulutus ja elämä -kyselyn (Koivula, Räsänen & Sarpila 2015, 18) mukaan suomalaiset kokevat matkapuhelimen kaikista kulutushyödykkeistä välttämättömimmäksi. Globaalisti älylaitteet ovat määrällisesti ja ajankäytöllisesti ajamassa (tai mahdollisesti jo ajaneet) kotitietokoneiden käytön ohi (mm. van Dijck 2013, 5). Älypuhelimet, tabletilaitteet, kannettavat tietokoneet ja muut kehittyvät älyteknologiat ovat teknologiavälitteisen vuorovaikutuksen mahdollistajia. Välineet ovat helppokäyttöisiä, ja nuorten sekä aikuisten lisäksi laitteiden käytön ovat ripeästi omaksumassa myös lapset sekä vanhemmat ihmiset. Myös laitteiden käyttötavoissa voidaan havaita nopeaa muutosta. Esimerkiksi älypuhelimessa internet-yhteyden mahdollistamat ilmaiset pikaviestisovellukset ovat siirtymässä tekstiviestittelyn ohi yleisimmäksi mobiiliviestittelyn muodoksi (Viestintäpalveluiden kuluttajatutkimus 2014).

Pikaviestipalveluiden, sähköpostin, video- sekä audioteknologian ja muiden teknologiavälineiden käyttö ei ole enää sidottua pöytäkoneen ääressä istumiseen, vaan teknologiavälitteinen vuorovaikutus tapahtuu siellä, missä ihmiset ja mobiili-internetyhteys ovat. Myös sosiaalisen median käyttämisen voidaan nähdä asettuneen kohtalaisen vakiintuneeksi osaksi arkeamme (van Dijck & Poell 2013, 3). Mediassa näistä muutoksesta ollaan vuoroin huolissaan ja innoistaan. Esimerkiksi puhelimien käyttäminen kouluissa (Asuja & Mäki 2013; Toiminen 2015) sekä työpaikoilla (esim. Ziemann 2014) on herättänyt julkista keskustelua viestittelyn soveliaisuudesta. Näille keskusteluille ja muille arkipäivän havainnoille tuntuu yhteisenä nimittäjänä olevan se, että viestintälaitteiden käyttäminen teknologiavälitteiseen vuorovaikutukseen esimerkiksi pikaviestien tapahtuu yhtäaikaisesti kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen (*face to face communication*) kanssa. Viestittely vaikkapa WhatsApp- ja Facebook Messenger -sovelluksilla tuntuu jatkuvan alati aktiivisena tilanteessa kuin tilanteessa. Osa kokee älypuhelimien piippauksen tai

viestien tarkistamisen epäkohteliaaksi kasvokkain tapahtuvan keskustelun aikana ja toisille tapa reagoida älypuhelimien ilmoituksiin välittömästi on vakiintunut tapa.

Puheviestinnän tieteenalalla tätä osallistumista kahteen tai useampaan keskusteluun yhtäaikaaisesti kutsutaan viestintävälineiden yhtäaikaiseksi käytöksi (*multicommunicatio*). Viestintävälineiden yhtäaikainen käyttö voidaan ajatella osa multitaskingia, joka on varsinkin työkontekstissa varsin käytetty termi, mutta jolle ei ole olemassa vakiintunutta suomenkielistä käsitettä. Multitaskingilla tarkoitetaan yleisesti useamman kuin yhden asian tekemistä kerrallaan, ja sitä on ilmiönä tutkittu useilla eri tieteen aloilla. Sosiaali- ja kognitiotieteissä sekä psykologiassa multitaskingia on tutkittu ihmisen kykynä, taitona tai valmiutena suoriutua useista tehtävistä yhtäaikaisesti (Haddington, Keisanen, Mondada & Nevile 2014, 5). Informaatio- ja tietojärjestelmätieteissä multitaskingin käsitteellä tarkoitetaan ohjelmistojen yhtäaikaista toimintaa (Székely 2015, 212). Tässä tutkielmassa olen kuitenkin kiinnostunut selvittämään nimenomaisesti multitaskingia, jonka yhtäaikaisesti tapahtuvat prosessit ovat vuorovaikutusta. Yhtäaikainen vuorovaikutus voi olla multitaskingissa kasvokkain- ja/tai teknologiavälitteisesti tapahtuvaa.

Jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa ei tehdä enää jakoa kasvokkain käytäviin keskusteluihin ja teknologiavälitteinen viestintään, vaan ne sekoittuvat keskenään (Valo 2012, 4). Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että kasvokkaisviestintä ja teknologiavälitteinen viestintä on puheviestinnän teorioissa kuitenkin pidetty erillään. Van Dijk (2012, 14–16) mukaan tutkimusperinne, jossa tietyn laitteen tai kanavan avulla tapahtuvaa vuorovaikutusta tutkitaan vertailemalla sen piirteiden eroja ja rajoituksia verrattuna kasvokkaisviestintään, on tullut tiensä päähän. Ilmiö tuntuu olevan tällä hetkellä alinomaa polttavana keskustelunaiheena, mutta sen tarkasteluun vaikuttaisi pätevän viestintävälineiden käyttöön pohjaavan vuorovaikutuksen tutkimisen tämän hetken yksi merkittävimmistä haasteista: tutkimuksella on vaikeuksia pysyä teknisen kehityksen vikkeliä harppausten perässä. Ymmärtääkseen ilmiötä osana nykyaikaista vuorovaikutuskulttuuria, on tarkasteltava mitä aiheesta tutkitun tiedon valossa tällä hetkellä tiedetään.

Sen vuoksi tämä tutkielma on tutkimustyypiltään kirjallisuuskatsaus (*literature review*), jonka avulla pyrin kartoittamaan viestintävälineiden yhtäaikaisesta käytöstä ja kasvokkaisviestinnästä tehtyä tieteellistä tutkimusta. Kirjallisuuskatsauksessa

tutkijan on jäseneltävä ja rajattava tutkimuksen kannalta relevantteja seikkoja pelkän laajan aineiston esittelyn sijaan (Bearfield & Eller 2008, 62). Aiheen historian ja nykytilan kartoituksen lisäksi aiheesta on koottava, järjesteltävä ja tiivistettävä aikaisempaa tutkimusta tuottaen näin uutta tietoa tutkimuskohteesta (Onwuegbuzie, Leech & Collins 2011, 193; Salminen 2011, 3). Kirjallisuuskatsauksella on paikkansa aina empiiristen tutkimusten perustana, koska tutkijan on tiedettävä ja pystyttävä osoittamaan aiheen tutkimushistoriaa, tiedon kumuloitumista ja aiheen sijoittumista tutkimuskentälle suuremmissa mittakaavassa (Hart 2006, 27; Moore 2006, 106–107). Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan ole empiiristä osiota, vaan kirjallisuuskatsaus toimii omana, itsenäisenä tutkimusmetodinään. Tutkielman kirjallisuuskatsaukseen sisältyy myös viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön käsiteanalyysi.

Kirjallisuuskatsausta taustoittaa yleensä teoreettinen pohjustus ja kirjallisuuskatsauksen tuloksia on tärkeää arvioida teorian tiedon näkökulmasta (Baumeister & Leary 1997, 316). Teoriassa on aina paikkansa osana sitä tutkimuksen osaa, jossa ilmiötä ja havaintoja pyritään rationalisoimaan (Lindlof & Taylor 2002, 31). Tässä tutkielmassa en lähde rakentamaan kirjallisuuskatsaustani teoriapohjan päälle, vaan tarkastelen löydöksiä puheviestinnän teorioiden avulla vasta kirjallisuuskatsaus-luvun jälkeen. On teoreettisesti kiinnostavaa tarkastella, pystytäänkö esimerkiksi nykypäivän työelämän todellisia käytänteitä selittämään kattavasti teorian tiedon valossa. Multitasking vuorovaikutuksen näkökulmasta on ilmiö, joka on jo osa vuorovaikutuskulttuuriamme, eivätkä erilaiset yhtäaikaisesti tapahtuvat vuorovaikutusprosessit ole käytännössä erillään, vaikka niin on perinteisesti teorian tiedon valossa totuttu ajattelemaan.

Tavoitteenani ei ole tehdä kartoitusta, jossa ilmiötä ruoditaan mahdollisimman monen teorian näkökulmasta tai avata teknologiavälitteisen vuorovaikutuksen tutkimustraditiota kokonaisuudessaan. Valikoin tutkielmaan mukaan mielenkiintoisia teorioita ja tutkimusnäkökulmia, joiden avulla ilmiötä on mahdollista jäsenellä sekä selittää. Pyrin myös selvittämään, että, voidaanko kirjallisuuskatsauksen tuloksista havaita teoreettisia teemoja ja/tai kokonaisuuksia, sekä ovatko löydösten mahdolliset näkemyserot tai ristiriitaisuudet selitettävissä teorioiden avulla. Katsausta tehdessäni huomioin myös sen, että eri teorian tiedon saattavat kuvata ristiriitaisesti samaa ilmiötä (Metsämuuronen 2005, 100). Tämän osan yksi

suurimmista haasteista onkin teorioiden sovellusarvon ymmärtäminen ja aukikirjoittaminen niin, että sovellukset pysyvät teoreettisina.

Viestintävälineellä tai välineellä tarkoitan tässä tutkielmassa vuorovaikutuksen mahdollistavaa laitetta, eli äly- tai matkapuhelimen lisäksi esimerkiksi kannettavia tietokoneita, pöytätietokoneita ja tablettilaitteita. Näillä laitteilla käytetään ohjelmia, jotka mahdollistavat viestien lähettämisen sekä vastaanottamisen, mutta sen tarkemmin ohjelmilla tai ohjelmistoilla ei ole tälle tutkielmalle merkitystä. En sisällytä tutkielmaani muita vuorovaikutteisia välineiden käyttötapoja, kuten uutisten selailua, pelaamista tai tiedonhakuja. Tässä tutkielmassa kasvokkaisuorovaikutuksella tai kasvokkaisuviestinnällä tarkoitan samassa fyysisessä tilassa tapahtuvaa, kahden tai useamman henkilön välistä vuorovaikutusta. Esimerkiksi videoyhteydessä tapahtuva vuorovaikutus lukeutuu teknologiavälitteiseksi vuorovaikutukseksi.

Tämän tutkielman kirjallisuuskatsauksen ja teoreettisten näkökulmien tavoitteena on ymmärtää yhtäaikaista tapahtuvaa viestintävälineiden käyttöä ja kasvokkaisuviestintää puheviestinnän tieteenalalle oleellisessa viitekehyksessä. Kirjallisuuskatsaukseni tavoitteena on koota yhteen tietoa siitä, miten aihetta on tutkittu ja millaisia huomioita ilmiöstä tutkimuksissa on löytynyt. Pohdin työssäni myös ilmiön kytkeytymistä laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun: miten kasvokkaisuviestintää voitaisiin jatkossa tutkia ja millaiselle jatkotutkimukselle mahdollisesti nähdään tarvetta. Kirjallisuuskatsauksessa tarkasteltavien tutkimusten metodeista ja konteksteista noussee painotuksia, joiden pohdintaa tässä osiossa on hyödyllistä analysoida.

Käsitteanalyysissä pyrin tarkastelemaan viestintävälineiden käytön ja kasvokkaisuorovaikutuksen yhtäaikaisuudelle annettuja määritelmiä ja merkityksiä. Lähtökohtaisesti pyrin löytämään käsitteanalyysiini aineistoa, jossa kasvokkaisuorovaikutus on yksi tarkasteltavista vuorovaikutusprosesseista, mutta myös yhtäaikaista tapahtuva useampien viestintävälineiden yhtäaikaisuus on tämän tutkielman kannalta tärkeää. Toisaalta on myös mahdollista, että yhtäaikaista tapahtuvat vuorovaikutusprosessit ovat kasvokkaisuorovaikutuksia, kuten esimerkiksi ryhmädiskurssissa. Koen kasvokkaisuorovaikutuksen roolin erityisen tärkeäksi nimenomaan vahvojen sosiaalisten käytänteiden ja kohteliaan käytöksen normien

toteutumisen vuoksi. Haluan myös selvittää, onko ilmiöstä mahdollisesti havaittavissa aihepiirejä, joita teoria ei (vielä) tue? Onko ilmiön ympärillä mahdollisesti vuorovaikutuskulttuuriin, asenneilmastoon tai välineiden käyttöön liittyvää muutosta vireillä? Onko älylaitteilla viestimisestä tullut siis hyväksyttävä osa kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta, sen jatke vai jotain muuta?

2 Kirjallisuuskatsauksen toteutus

Tässä luvussa asetan tutkimustehtävän, esittelen yleisimmät kirjallisuuskatsaustyypit sekä kirjallisuuskatsauksen tiedonhakuprosessin ja metodologisen seulan asettamisen vaiheet. Kuvaan tiedonhaussa käytettyjä tietokantoja sekä määrittelen hakutermit.

Luvun lopussa määrittelen tutkielman käsiteanalyysin sekä tiedonhallinnan toimintaperiaatteet. Pyrin tässä luvussa kuvaamaan systemaattisen kirjallisuuskatsauksen periaatteiden mukaisesti prosessia niin tarkasti, että tiedonhaku ja löydösten toteaminen olisi toistettavissa sellaisena kuin itse sen suoritin ja raportoin. Käytän tässä tutkielmassa kaikista kirjallisuuskatsaukseen hyväksyttävistä teksteistä nimitystä aineisto ja yksittäisestä tekstistä nimitystä julkaisu.

2.1 Tutkimustehtävä

Tämän pro gradu –työn tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa yhtäaikaista tapahtuvista vuorovaikutusprosesseista. Tutkielmani tutkimustehtävänä on selvittää, kuvata ja analysoida mitä viestintävälineiden käytön ja kasvokkaisuviestinnän yhtäaikaisuudesta ajankohtaisen tutkimustiedon valossa tiedetään. Tarkastelen, miten ilmiötä on käsitteellistetty ja analysoin käsitteille annettuja merkityksiä.

Viestintävälineiden käyttöä yhtä aikaa kasvokkaisuviestinnän kanssa tapahtuu jatkuvasti, mutta ilmiötä ei tämänhetkisen tutkimustiedon valossa ole tarkasteltu puheviestinnän näkökulmasta. Pyrin tuomaan yhteen ilmiöstä tehtyjä tutkimustuloksia niin, että tässä tutkielmassa aiheesta piiryy kokonaisvaltainen kuva. Tarkoitukseni on kuvailla mitä aiheesta tiedetään, mutta myös toisaalta osoittaa niitä tutkimuksen alueita, joista tutkimustietoa ei vielä ole saatavilla.

2.2 Kirjallisuuskatsaustyyppit

Kirjallisuuskatsaustyyppijä on erilaisia ja ne voidaan jakaa pääpiirteittäin kolmeen kategoriaan: systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen, kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen ja kirjallisuuden meta-analyysiin. Systemaattinen (tai systemoitu) kirjallisuuskatsaus on, nimensä mukaisesti, johdonmukainen tapa löytää tutkimuksen kannalta oleellisten lähteiden välille yhteyksiä välttämällä aineiston valikoitumisesta aiheutuvaa harhaa. Tutkimus on pystyttävä toistamaan jo suunnitteluvaiheessa ennalta määrätyn aiheen rajauksen sekä hyväksymis- ja poissulkukriteerien määrittelyn kuvauksen perusteella. (Metsämuuronen 2005, 37–38.)

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan laaja-alaisesti, eivätkä aineiston valintaa rajaa metodiset säännöt. Kuvaileva katsaus voidaan jakaa edelleen narratiiviseen (kerrontaan pyrkivään) sekä integroivaan (monipuolisuuteen pyrkivään) katsaustyyppiin. (Salminen 2011, 6.) Meta-analyysissä taas tutkitaan aikaisempia määrällisiä tai laadullisia tutkimuksia tuottaen näin uutta tai varmentavaa tietoa (Timulak 2009, 591–592). Meta-analyysin tekeminen vaatii mittavia (kvantitatiivisessa tutkimuksessa myös erittäin systemoidusti koostettuja) tutkimusaineistoja (Salminen 2011, 12; Metsämuuronen 2005, 1131).

Tässä tutkielmassa käytän tutkimusmetodinä systemaattista kirjallisuuskatsausta, jossa tarkastellaan akateemisia, ajankohtaisia ja vertaisarvioituja julkaisuja. Valitsin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen, koska sen tekniikka palvelee parhaiten tutkimustehtäväni toteuttamista. Vaiheittaisesti ja systemaattisesti etenevä tutkimusprosessin kaava mahdollistaa mahdollisimman kattavan aineiston etsimisen, löytämisen ja analysoimisen.

Käytän tämän tutkielman kirjallisuuskatsauksen rankana Finkin (2005) mallia mukailevaa Salmisen (2011) listausta systemaattisen kirjallisuuskatsausprosessin etenemisestä.

1. Tutkimusongelman määrittelyminen
2. Kirjallisuuden ja tietokantojen valinta
3. Tiedonhaun hakutermin valinta

4. Käytännön seulan asettaminen
5. Metodologisen seulan asettaminen
6. Katsauksen tekeminen
7. Tulosten syntetisointi

Esimerkiksi Metsämuuronen (2006, 31–32) ja Kallio (2006, 23) eivät ole eritelleet seulontaa (ylläluetellut kohdat 4-5) omiksi vaiheikseen, vaan kattavat kohdat pelkästään hyväksymis- ja poissulkukriteerien määrittelyllä. Jo taustalukemistoon tutustuessani aavistelin, että tiedonhaku ei tulisi tuottamaan artikkelitulvaa. Sen vuoksi kovin tarkka metodologinen seula tuskin tulee tarpeeseen, vaikkakaan tutkimusten menetelmällisen laadun arviointi ei saa siitä kärsiä. Keskityn hyväksymis- ja poissulkukriteereiden määrittelyssä varmistamaan, että kirjallisuuskatsaukseeni valikoituu mukaan mahdollisimman edustava joukko aihetta käsitteleviä julkaisuja. Systemaattisen etenemisen avulla pyrin pitämään tutkielmani ja löydökseni johdonmukaisena kokonaisuutena.

2.3 Tiedonhaku

Katsauksen teko alkoi tiedonhaualla, joka koostuu useammasta eri työvaiheesta. Tiedonhaussa on keskeistä määritellä mahdollisimman hyvät hakusanat, mutta yhtäläisesti tärkeää on myös määritellä mistä tietoa haetaan ja kuinka hakusanoja operoidaan. Koska tutkimusaineistoni koostuu tieteellisistä julkaisuista, oli etsintäalustoiksi tietenkin valittava tietokantoja, joista voi etsiä sähköisessä muodossa löytyvillä olevia akateemisia lehtiä ja kirjallisuutta. Tutkimusaineistoksi käyvät verkkojulkaisuissa sekä painettujen lehtien verkkonäköisversioissa julkaistut artikkelit, sekä tietokannoista löytyvät väitöskirjat. Pääsääntöisesti artikkelit ja väitöskirjat olivat luettavissa PDF-formaatissa. Kaikki puheviestinnän tieteenalan keskeiset kansainväliset julkaisut löytyvät sähköisistä tietokannoista.

Esittelen mihin tarkoituksiin tiedonhakuportaaleita käytetään, mitä ne kattavat ja miksi valitsin niiden käytön. Sen jälkeen kerron tiedonhakuportaalien yksityiskohtaisemmista hakuominaisuuksista ja käyttämistäni tiedonhakuasetuksista.

2.3.1 Tietokantojen valinta

Pää tietokantani tämän tutkielman tiedonhaussa toimi Nelli (National Electronic Library Interface) -tiedonhakupöytäkirjasto, joka on Kansalliskirjaston Kirjastoverkkopalveluiden omistama elektronisten aineistojen tiedonhaku- ja hallintaportaali. Portaalin käyttäminen on maksutonta suomalaisten korkeakoulujen opiskelijoille tarjoamalla kirjautumistunnuksilla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 97–99). Nelli-portaalin käyttö Jyväskylän yliopiston tunnuksilla mahdollisti maksuttoman pääsyn niihin tietokantoihin, joihin Jyväskylän yliopisto on hankkinut käyttöoikeudet. Nelliin lisäksi tein tiedonhakua myös Google Scholarista, joka on Googlen maksuttomasta tieteellisten julkaisujen hakupalvelu. Nelliin ja Scholarin tietokannoista tehtyjen hakujen rinnalla suoritin koko tiedonhakuprosessin ajan myös manuaalista tiedonhakua. Manuaalisen tiedonhaun tavoitteena oli löytää aineistoa, joka elektronisen haun kattavuudesta saattaisi jäädä löytymättä.

Nelli-portaali. Portaali operoi suomen kielellä ja siihen tekemäni monihaku aihealueella ”viestintä” tuotti tulokseksi 13 eri elektronista aineistopalvelua. Joukossa oli tietokantoja (ARTO, WoS), verkkolehtipalveluita (SAGE Journals Online, Wiley Online Library, Directory of Open Access Journals), sekä erilaisia aineistoja yhdisteleviä palveluita (ScienceDirect sekä EBSCOhostin tarjoamat Academic Search Elite ja Communication & Mass Media Complete). Monihaun tuloksista oli päätettävä mitä tiedonhakuportaaleja tutkimusaineiston etsimiseen käytettäisiin. Tässä tutkielmassa tiedonhakuun valikoitui EBSCOhostin tarjoamat Academic Scholar Elite- ja Communication & Mass Media Complete-tiedonhakupalvelut sekä jo mainitsemani Google Scholar.

Academic Scholar Elite (ASE) on monitieteinen tietokanta, joka vuoden 2015 kesäkuussa sisälsi yli 2370 lehdestä kokotekstiartikkeleita. ASE kattaa monia tieteenaloja historiantutkimuksesta informaatioteknologiaan. (EBSCO: Academic Search Elite 2015.) Communication & Mass Media Complete (CMMC) on viestintätieteiden kokotekstiaineistoa sisältävä tietokanta. Se kattaa viestinnän ja mediantutkimuksen keskeisimmät julkaisut ja on täten myös puheviestinnän tieteenalalle olennainen tietokanta. CMMC kattoi kesäkuussa 2015 yli 500 lehden kokotekstiartikkelit. (EBSCO: Communication & Mass Media 2015.) Molemmissa EBSCOhostin tiedonhakupöytäkirjastossa verkkojulkaisuja oli löytyvillä vuoteen 1985

asti. Vaikka molemmat portaalit ovat EBSCOn tarjoamia palveluita, ei niistä synny identtisillä hauilla samoja tuloksia. Ei voida siis olettaa, että koska ASEN kokotekstiartikkelimäärä on CMMCaa suurempi, niin sen tuloksetkin olisivat määrällisesti kattavampia. Molemmista portaaleista löytyy identtisillä hakuasetuksilla jonkun verran samoja artikkeleita, mutta lähes joka haku tuottaa jonkun verran eroavaisuuksia (relevanttien) artikkeleiden määrässä.

Tiedonhaun alussa tarkoituksena oli ottaa mukaan myös kolmas EBSCOn tietokanta, Business Source Elite. Heti systemaattisen hakuprosessin alussa kävi kuitenkin ilmi, että hakutulokset olivat suppeampia tai täysin samoja, kuin ASEN kautta. Koska tietokannan käyttö ei tuonut lisäarvoa tiedonhakuun, jätin tämän tietokannan kokonaan pois.

Google Scholar. Googlen tuottama maksuton tieteellisten julkaisujen hakupalvelu ei ole Nelliportaalin tarjoama tietokanta. Vaikka Scholar on profiloitu etsimään nimenomaan tieteellisiä tekstejä, on sen suurimpana haasteena kuitenkin tieteelliselle tiedonhauille tärkeät haku- ja rajausominaisuudet ja niiden puutteellisuudet. Scholar tuottaa valtavan määrän tuloksia ja yleensä vaativimmillakin hakulausekkeilla syntyy edes muutamia tuloksia. Tulosten määrä kääntyy kuitenkin harmittavan usein tiedonhakua vastaan: oleellisten artikkeleiden haravoiminen hakutulos-suosta on haastavaa, koska käytössä ei ole monen muun hakuportaalin tapaan rajaavia hakutoimintoja. Scholarista haettaessa hakukone käyttää koko Googlen tietokantaa, mutta tieteellisten artikkeleiden lisäksi haut tuottavat tuloksia myös oppaista, esitteistä, esitelmistä ja muista tälle tutkielmalle epäolennaisista hakutuloksista. Hakupalveluna Scholar on ilmainen, mutta se saattaa tarjota hakutuloksissaan myös artikkeleita, jotka eivät ole maksuttomasti nähtävissä. Tuloksiksi saattaa poimiutua myös kokonaisia teoksia, joista on nähtävillä pelkästään rajoitetut luvut, sisällysluettelo tai kirjan mainos.

Manuaalinen tiedonhaku. Manuaalisessa tiedonhaussa tutkin tämän tutkielman aiheeseen liittyvän kirjallisuuden ja julkaisujen sekä tutkielmaan valittujen tutkimusartikkeleiden viitetietoja ja kirjallisuusluetteloita. Hain viittauksen sisällön tai kirjallisuusluettelon otsikon herättämän mielenkiinnon pohjalta julkaisuja viitetietokantahakuna. Jos julkaisun nimi oli tiedossa, etsin lehden Nelliportaalin kautta ja etenin lehden tai muun julkaisun verkkolehtietueeseen. Käytin

manuaaliseen tiedonhakuun myös yleishakukone Googlea sekä Jyväskylän yliopiston kirjaston JYKDOK-aineistohakua.

2.3.2 Hakutermien valinta

Tiedonhakuportaalin valinnan jälkeen tein hakuja tutkimukselle keskeisistä käsitteistä johdetuilla hakusanoilla. Hakusanojen tuottamien löydösten optimoimiseksi sanat oli muutettava hakulausekkeiksi ja niille oli määriteltävä julkaisuajankohta, tieteellisen vertaisarvioinnin vaatimus sekä julkaisun tyyppi.

Koska tämän kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on selvittää nimenomaisesti viestintävälineiden käytön ja kasvokkaisuviestinnän yhtäaikaista, oli tietokannoista julkaisuja haettaessa pyrittävä siihen, että löydettäisiin julkaisuja, joissa olisi tutkittu samanaikaisesti molempia näitä ilmiöitä. Huomasin kuitenkin jo taustatietojen kartoitusvaiheessa, että hakuja ei voida rajoittaa pelkästään yhtäaikaista näihin kahteen hakusanaan tai -lausekkeeseen, vaan tiedonhaulla on pyrittävä etsimään myös laajempia, näihin nimenomaisiin käsitteisiin liittyviä tutkimuksia.

Tiedonhakuprosessille asetti haasteensa myös se, että kasvokkaisuviestintää käsitelty oli osana viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön tutkimusta, mutta sitä ei ollut nostettu artikkelissa niin keskeiseksi asiaksi, että se löytyisi välttämättä abstraktin hakusanoista. Huomioin hakusanojen määrittelyssä myös sen, että viestintävälineiden yhtäaikaista käytöstä ei välttämättä käytetä ”multicommunication”-käsitettä, vaan se voi sisältyä joiltain osin myös käsitteiden ”*multitasking*” tai ”*media multitasking*” alle.

Keskeisten käsitteiden lisäksi valitsin hakusanoja taustakirjallisuuden avainsanalistoista. Tein EBSCOn tietokantoihin käsitesanakirjahaun (*thesaurus*) keskeisimmillä hakusanoilla ”multicommunication” ja ”multitasking”, mutta haku ei tarjonnut työn kannalta oleellisia tai käyttökelpoisia lähihakusanoja. Esimerkiksi CMMCN haussa hakusana ”multitasking” tuotti vain haun laajennusmahdollisuuden tietojenkäsittelytieteiden puolelle.

Haut tehtiin seuraavilla hakusanoilla:

- ”multicommunicat*”

- "multicommunication"
- "face-to-face communicat* AND multicommunicat*"
- "polychronic*" AND "communicat*"
- "multitask*" AND "communicat*"
- "media multitasking AND "communicat*"
- "multicommunicat*" AND "presence"
- "media multitasking" AND "presence"
- "multiple conversations" AND "social media"
- "face-to-face" AND "social presence"
- "interact*" AND "communicat*" AND "multitask*"

Hakusanan tai -lausekkeen oli sisällyttävä tutkielmaan mukaan otettavan julkaisun abstraktista. Hakusanoissa käytin Boolean-sanakatkaisua löytääkseni aineistojen keskeisimmät sisällöt. Esimerkiksi tiedonhauille keskeinen hakusana *communication* haettiin tietokannoista katkaistuna hakusanana "communicat*", jolloin haku kohdistui kaikkiin sanan loppuosan taivutusmuotoihin. Kerron tarkemmin Boolean-hausta seuraavassa kappaleessa. EBSCOn hakukoneet eivät eritelleet multicommunication- ja multi-communication -hakusanoja, mutta Scholariin tein haut erikseen sanan väliviivalla ja ilman.

Taulukossa 1 on kuvattu tietokantakohtaiset osumien määrät aiemmin esitellyillä hakusanoilla tehdyillä hauilla. "Tulokset"- sarakkeessa on hakusanalla tehtyjen tulosten kokonaismäärä. "Mukaan"-sarake kertoo kuinka monta julkaisua "Tulokset"-sarakkeen hauista hyväksyttiin mukaan tutkimusaineistoon. Kerron seuraavassa alaluvussa tarkemmin julkaisujen hyväksymis- ja poissulkukriteereistä.

TAULUKKO 1 Hakusanat ja tietokannat

Hakusanat	ASE		CMMC		Google Scholar	
	Tulokset	Mukaan	Tulokset	Mukaan	Tulokset	Mukaan
"multicommunicat*"	1	0	4	3	5	0
"multicommunication"	1	0	2	2	246	0
"face-to-face communicat* AND multicommunicat*"	0	0	4	2	2	0
"polychronic*" AND "communicat*"	6	2	9	3	49	2
"multitask*" AND "communicat*"	122	2	42	1	165	1
"media multitasking AND "communicat*"	1	1	1	1	408	1
"multicommunicat*" AND "presence"	1	1	1	1	1	0
"media multitasking" AND "presence"	87	1	30	1	732	*
"multiple conversations" AND "social media"	1420	2	632	1	571	*
"face-to-face" AND "social presence"	20	1	6	1	20600	*
"interact*" AND "communicat*" AND "multitask*"	36	0	13	0	9	*

ASE- ja CMMC-tietokannat tuottivat määrällisesti samankaltaisia tuloksia läpi hakujentekoprosessin. Google Scholarin määrät eroavat EBSCO:n hakukoneista merkittävästi. Google Scholar muovaa automaattisesti hakusanoja sen omien osumien mukaisesti relevantimpan muotoon, jolloin hakusanat eivät pysy samoina kautta hakujen. Tästä esimerkkinä neljä viimeistä Scholar-hakua, joiden tuloksia en voinut hyväksyä mukaan, koska hakulauseke muuttui liikaa.

Haut tuottivat paljon päällekkäisiä hakuosumia, sekä julkaisuja, jotka läpäisivät hyväksymis- ja poissulkukriteerit. Jokaisen tietokannan sarakkeet toimivat siis itsenäisinä tuloksina, eikä niitä ole sopeutettu muiden tietokantojen hakujen tulosten mukaan. Esimerkiksi Pean ja kumppaneiden (2012) tutkimus oli tuloksena kaikkien

tietokantojen lähes kaikissa hauissa, ja se on merkitty taulukkoon aina omana löydöksenään.

2.4 Hyväksymis- ja poissulkukriteerit

Tiedonhaun onnistuminen määrittelee vahvasti kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tiedonhaku vaatii kuitenkin tiedonhaun lisäksi myös tarkan seulan asettamista, joka tässä tutkielmassa tarkoittaa hyväksymis- ja poissulkukriteerien määrittelyä. Suoritin ennakkoon määrittelemilläni hakusanoilla tiedonhaun systemaattisesti käyttämistäni kahdesta tietokannasta sekä Googlen Scholar-palvelusta. Määrittelen hakusanojen lisäksi kriteerit, jotka aineistoon valittavien julkaisujen tuli täyttää.

Koska kirjallisuuskatsaukseni yhtenä päätarkoituksena on löytää ja tuottaa mahdollisimman ajankohtaista tietoa, oli aineisto rajattava julkaisuajankohdan mukaan. Rajasin artikkelien ja väitöskirjojen julkaisuajankohdan vuosille 2005–2015. Suoritin tiedonhaun vuoden 2015 touko- ja kesäkuun aikana, jolloin loppuvuonna 2015 julkaistuja artikkeleita ei luonnollisestikaan ollut tutkielman tiedonhaussa mukana. Aikajänteen rajauksen perusteena ei ollut artikkelien määrän rajaaminen, vaan mahdollisimman ajankohtaisen tiedon etsiminen.

Systemaattista kirjallisuuskatsausta tehdessä on pyrittävä välttämään kieliharhaa, joka voi syntyä, jos tutkielmaan hyväksytään vain yhdellä kielellä tehtyjä tutkimuksia (Pudas-Tähkä & Axelin 2007, 53). Puheviestinnän tutkimuksen keskeiset julkaisut tehdään kuitenkin pääosin englanniksi, joten suoritin tiedonhaun perustellusti englannin kielellä. Systemaattista suomenkielistä hakua ei tehty, koska keskeisille käsitteille ei ole (vakiintuneita) suomennoksia, eivätkä tiedonhakuportaalit operoi suomen kielellä tarpeeksi kattavasti. En suorittanut hakuja muilla kielillä aika- ja resurssipuutteiden vuoksi. Artikkelien tuli olla myös vertaisarvioituja (*peer reviewed*). Vertaisarvioidut tieteelliset artikkelit ovat tutkijayhteisön hyväksymiä, jolloin niiden voidaan olettaa olevan sisällöltään luotettavia sekä hyvän tieteellisen käytännön mukaisia (Metsämuuronen 2005, 43).

Tiedonhakuportaalien valitsemisen jälkeen tein kokeiluhakuja, joissa testasin erilaisten hakusanojen ja niiden yhdistelmien sekä useiden hakutermien muodostamien hakulausekkeiden toimivuutta. Testasin tietokantojen toimivuutta ja tulosten kattavuutta parilla eri ”harjoitushakusanalla” kokeillen erilaisten hakuominaisuuksien rajaus- ja/tai laajennusominaisuuksia. Testihauilla pyrin varmistamaan sen, että kirjallisuuskatsauksen artikkeleiden löytämiseen tähtäävä tiedonhaku oli mahdollisimman systemaattista.

Molemmissa käyttämissäni EBSCOn tietokannoissa on samat hakuominaisuudet, joten tietokannoista tehdyt haut on tehty samoilla hakuasetuksilla. Tietokantojen Boolean phrase-hakua käyttämällä hakukone muodostaa hakusanoista automaattisesti hakutulosta rajaavan tai laajentavan hakulausekkeen, eikä haku tällöin rajaudu pelkästään tiettyihin asiasanoihin. Käytin Boolean hakulogiikkaa kaikissa EBSCOn ja miltei kaikissa Google Scholarin hauissa. EBSCO tarjoaa käyttöön Boolean-haun lisäksi SmartText Searching-hakuominaisuutta. Smartin avulla voidaan etsiä EBSCOn tietokannoista julkaisuja myös kokonaisilla lauseilla, eli käyttämieni hakusanojen kohdalla hakuominaisuus etsii luonnollisen tekstin osia mistä tahansa julkaisun osasta. Smart-haku poikkeaa Boolean-operaattorista myös siten, että sen kanssa ei voi olla käytössä samantyyppisten tulosten (*find similar results*)-filteriä. Smart-haku tehtiin vasta aina vasta Boolean-haun jälkeen. Tekstin tuli myös olla saatavissa kokonaisuudessaan.

EBSCOhostin palveluiden lisäksi käytin tiedonhakuun Google Scholaria. Sen käyttö tiedonhakuun oli kuitenkin vaativaa, koska sen hakuominaisuudet ovat vähintäänkin suppeat verrattuna EBSCOn tietokantoihin. Scholaria voi käyttää vapaalla sanahaulla (Googlen yleishakukoneen tapaan), tai haun voi tehdä käyttäen Boolean-operaattorin hakutoimintoa. Hakuja ei voi kuitenkaan rajata esimerkiksi pelkästään kirjojen tai lehtien artikkeleihin, kuten ei myöskään vertaisarvioituihin artikkeleihin.

Hakusanojen voidaan rajata esiintyvän artikkelin missä tahansa kohdassa tai artikkelin otsikossa, mutta ei molemmissa. Scholarista on EBSCOn tapaan mahdollista hakea artikkeleita, jotka ovat ilmestyneet tietyllä aikavälillä ja tuloksista voi suoraan nostaa tiettyä vuonna ilmestyneet julkaisut. Scholarista löytyvät artikkelit linkittyvät aina pois Scholarista, eli jokaisen tuloksen kohdalla on erikseen kokeiltava, onko artikkeliin luku-oikeutta. Yleensä tulokset linkittyvät suoraan

esimerkiksi EBSCOn tietokantaan. Hakua ei voi rajata niin, että se näyttäisi vain artikkelit, jotka ovat luettavissa ilmaiseksi.

Koin Google Scholarin käytön sen puutteista huolimatta kuitenkin perustelluksi vastapainoksi pelkille EBSCOhostin tietokannoille. Käytin Scholaria täydentäviin tiedonhakuun kirjallisuuskatsauksen tiedonhaun loppuvaiheessa varmistaakseni, että olen löytänyt oleelliset artikkelit tutkimusaineistooni. Sisällytin täydentävään tiedonhakuun myös Scholarin ominaisuuden, jolla voidaan hakea suoraan tiettyyn artikkeliin viittaavat muut artikkelit. Suoritin tämän haun kaikille tutkimusaineistoon kuuluville artikkeleihin. Viittaushakua suorittaessani huomasin, että kaikki hakutulokset eivät välttämättä sisältäneet mitään viittausta alkuperäiseen artikkeliin, joten tulokset oli käytävä tarkasti ja kriittisesti läpi. Huomioin hakuprosessissa Google Scholarin ja EBSCOn tietokantojen hakuominaisuuksien eroavaisuudet. Google Scholarin hauissa hakusana on määriteltävä sijoittumaan joko artikkelin otsikkoon tai sellaisenaan tekstissä, mikä jo osaltaan rajaa hakutuloksia.

Taulukon 1 sarakkeessa ”mukaan” nähdään kullakin hakusanalla löydettyjen, tämän työn tutkimusaineistoon mukaan otettujen julkaisujen määrät. Hyväksyin aineistooni mukaan kaikki tutkimukset, joissa oli perustellusti tutkittu vuorovaikutusta, joka tapahtuu yhtäaikaisesti viestinvälineen avulla sekä kasvokkain. Taulukosta voidaan nähdä, että joillain sanaparien hauilla hakukoneet tuottivat useita tuhansia osumia. Näiden osumien lähiluvussa ja selaamisessa relevantit artikkelit alkoivat pian löytyä ensimmäisten, eli relevanteimpien tulosten joukosta. Hakutuloksisten osuma-artikkeleissa saatettiin tutkia multitaskingia missä tahansa yhteydessä, mutta jos tutkimus ei käsitellyt multitaskingia yhtäaikaisesti tapahtuvan vuorovaikutuksen näkökulmasta, sitä ei hyväksytty kriteerien mukaisesti mukaan tutkimusaineistoon.

2.5 Käsiteanalyysi

Käsiteanalyysi on Neuendorfin (2002, 1) mukaan yksi sisältöanalyysin tyyppi, jonka tavoitteena on tuottaa systemaattinen ja mahdollisimman objektiivinen kuva osana tutkimusta olevan keskeisen käsitteen ominaispiirteitä. Neuendorf toteaa myös, että

käsiteanalyysi rakentuu aina tutkijan oman ymmärryksen ja tulkinnan kautta ja sen vuoksi analyysiprosessia on kuvattava systemaattisesti.

Tässä tutkielmassa käsiteanalyysi on osa kirjallisuuskatsausta ja pyrin sen avulla selvittämään millaisia merkityksiä viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön ilmiö on käsitteiden tasolla tähän tutkielmaan valitun aineiston valossa saanut. Selvitin kuinka viestintävälineiden yhtäaikaista käyttöä on julkaisuissa kulloinkin määritelty, mitkä tarkat tutkimuksissa käytetyt käsitteet olivat ja millaisia ominaispiirteitä ilmiölle käsitteiden perusteella on löydetty tämän tutkielman kannalta oleellisissa konteksteissa. Liiallisen rajattu tiedonhaku käsitteen perusteella olisi saattanut jättää hakutulosten ulkopuolelle löydöksiä, jotka ovat aiheen kannalta relevantteja ja mielenkiintoisia. Julkaisuista oli siis määriteltävä viestintävälineiden yhtäaikaiseen käyttöön viittaavaa käsitettä, vaikka siinä ei olisikaan käytetty sanaa multicomcommunication. Analyysissä oli huomioitava myös se tosiseikka, että kaikissa artikkeleissa ja väitöskirjoissa ei välttämättä edes määritelty käsitettä tarkasti, vaan ilmiötä kuvattiin käytännön esimerkkien tai tilannekuvausten avulla.

Analyysin tueksi kokosin taulukon julkaisuissa käytetyistä ilmiön käsitteistä ja määrittelyistä (taulukko 2). Koostin taulukon julkaisujärjestyksessä vanhimmasta uusimpaan. Käsiteanalyysillä on mielestäni perustelu paikka tässä tutkielmassa, koska tiedonhaun perusteella samasta ilmiöstä saatetaan käyttää useita eri termejä. Käsitteen tarkempi analysointi on sikälikin kiinnostavaa, että käsitteille ”multicomcommunication” tai ”multitasking” ei näyttäisi vielä tällä hetkellä olevan määritelty vakiintuneita suomenkielisiä vastineita.

2.6 Tiedonhallinta

Tiedonhakuportaalien käyttäminen Jyväskylän yliopiston tunnuksilla tai luomalla käyttäjätunnuksen mahdollistaa tiedonhakujen tallentamisen. Hakusanojen ja -lausekkeiden tallentuminen auttaa päällekkäisten hakujen karsimisessa.

Tallentuneista hauista voi tarkistaa käytetyt rajaukset ja lausekkeet, sekä jättää hakuhuomioita jo löydettyihin julkaisuihin.

Tallensin tiedonhaun ja abstraktin osalta relevantit artikkelit EBSCOn tietokannoista suoraan RefWorks-viitteidenhakuohjelmaan. Ohjelma mahdollisti tietokannasta artikkelin tallentamisen ja kategorisoinnin suoraan yhden palvelun alle. RefWorks koostaa artikkelin julkaisutiedoista automaattisesti myös lähdetiedot, joita voi käyttää kirjallisuusluettelon koostamisessa. Tarkistin vielä manuaalisesti kaikkien ohjelman koostamien lähdetietojen paikkansapitävyyden ja yhtenäistin ne oman kirjallisuusluetteloni kirjoitusasun kanssa.

Kokosin julkaisut myös tietokoneen kovalevyille. Tietokoneelle tallennettuihin tiedostoihin oli mahdollista tehdä huomautuksia ja muistiinpanoja. Kokosin julkaisujen tiedoista ja kirjallisuuskatsauksen tuloksista taulukoita Googlen Sheets-ohjelmalla, mikä helpotti tiedonhallintaa ja julkaisujen vertailua keskenään.

3 Tulokset

Tässä luvussa esittelen kirjallisuuskatsauksen löydökset. Ensimmäisenä esittelen tiedonhaun perusteella valikoituneen tutkimusaineiston ja erittelen julkaisujen aihepiirejä sekä teoreettisia viitekehyksiä. Seuraavaksi analysoin aineistosta nousevat käsitteet ja niiden määritelmät viestintävälineiden yhtäaikaiselle käytölle. Kolmannessa ja neljännessä alaluvussa tarkastelun kohteena on aineiston tutkimuksissa käytetyt tutkimusmenetelmät, tutkimuskohteet sekä tutkimushenkilöt. Lopuksi käsittelemme tutkimusten löydöksiä.

3.1 Aineiston kuvaus

Viestintävälineiden käytön ja kasvokkaisuoroaikutuksen yhtäaikaisuuden ilmiötä on lähestytty useiden tutkijoiden ja tutkimusryhmien toimesta. Ennako-ounasteluni aiheesta tehdyn tutkimuksen määräästä piti paikkansa: määrittelemälläni aikavälillä aiheesta on tehty tutkimusta, mutta ei kovin paljoa. Vaikka tiedonhaku tuotti runsaasti osumia, kävi ilmi, että esimerkiksi multitasking-hakusanalla löytyi paljon tälle tutkielmalle epäolennaisia osumia. Multitasking tarkoittaa tietotekniikan tutkimuksessa moniajaja ja yhdessä ”viestintä”-hakusanankin kanssa tiedonhaun tulokseksi tulee paljon artikkeleita, joissa on tutkittu ohjelmointia, eikä niinkään nimenomaisesti ihmisten välistä vuoroaikutusta. Jotta mahdollisilta harha-askelilta välttyttäisiin, oli tiedonhaun osumille tehtävä lähiluku. Suoritin julkaisujen ensimmäisen siivilöinnin artikkeleiden abstraktien ja avainsanalistojen mukaan.

Vuosille 2005–2015 tekemälläni tiedonhaualla löytyi satoja julkaisuja, joista määrittelemieni hyväksymis- ja poissulkukriteerien soveltamisen jälkeen aineistoon valikoitui mukaan kaksitoista julkaisua. Manuaalinen tiedonhaku tuotti tutkimusaineistoon yhden julkaisun. Maginnisin (2011) julkaisu löytyi Stafford & Hoyerin (2012) artikkelista, jossa viitattiin Maginnisin konferenssipaperiin. Konferenssipaperi perustui Maginnisin väitöskirjaan, joka taas oli aiheeltaan tämän kirjallisuuskatsauksen kannalta relevantti. Hain julkaisua kirjoittajan tiedoilla ja se löytyi yleishakukone Googlen avulla väitöskirjan kirjoittajan yliopiston omilta

julkaisusivuilta. Yhteensä aineistoni koostuu siis kolmestatoista julkaisusta. Julkaisut ovat pääasiallisesti tieteellisiä artikkeleita ja mukana on myös yksi väitöskirja (*dissertation*). Aineisto on taulukoitu perustietoineen aikajärjestyksessä vanhimmasta uusimpaan taulukkoon 1. Julkaisut lähdetietoineen löytyvät tämän tutkielman kirjallisuus-osiosta.

En sisällyttänyt aineistooni artikkeleita, joista oli saatavilla vain abstrakti, vaan julkaisujen tuli olla saatavilla tietokantojen tai kirjallisuuden kautta kokonaisuudessaan. Lopullisen tutkimusaineiston julkaisuajat sijoittuvat vuosille 2005–2014. Yllätyksekseni vuodelta 2015 ei löytynyt ainuttakaan artikkelia tutkimusaineistoon sisällytettäväksi, ja vuodelta 2014 vain yksi artikkeli. Eniten aiheesta on julkaistu vuonna 2012, jolloin julkaistiin 4 artikkelia. Vuonna 2011 on julkaistu kolme ja vuonna 2009 kaksi aihetta käsittelevää artikkelia

En käyttänyt tutkielmani tekemisessä kirjallisuuskatsaukselle tyypillistä teemoittelua, koska sen pääasiallisena tarkoituksena olisi löytää tutkimusten keskeisiä aihepiirejä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tässä tutkielmassa julkaisun valitseminen aineistoon edellytti sitä, että julkaisu käsittelee (tai ainakin sivuaa merkittävästi) tutkielman aihetta. Hyväksymiskriteerien vuoksi tutkimusten aihepiirit olivat siis jo tiedossani. Jos tutkielman aineisto olisi suurempi, olisi julkaisut aiheellista teemoitella. Pyrin siis kuvaamaan löydöksiä ennemmin narratiivisesti kuin aihepiireittäin hahmotettavan teemoittelun avulla.

3.1.1 Tutkimusaiheet

Julkaisujen aiheet voidaan karkeasti ryhmitellä tutkimuksiin, joissa tarkastellaan vuorovaikutuksen konkreettisia yhtäaikaisia käytötapoja ja käytänteitä, sekä tutkimuksiin, joissa painopiste on käyttäytymisen ja kohteliaisuuden tarkastelussa. Konkreettisia käytötapoja ja käytänteitä oli tutkittu seitsemässä julkaisussa (Cameron & Webster 2005; Benbunan-Fich & Truman 2009; Stephens & Davis 2009; Dennis, Rennecker & Hansen 2010; Stephens 2012; David, Xu, Srivastava & Kim 2013; Gimenez 2014). Viisi julkaisua käsitteli ilmiötä käyttäytymisen ja/tai kohteliaisuuden näkökulmasta (Turner & Reinsch 2007; Maginnis 2011; Cortese & Seo 2012; Pea, Nass, Meheula, Rance, Kumar, Bamford, Nass, Simha, Stillerman,

Yang & Zhou 2012; Stafford & Hillyer 2012). Olen koonnut nämä kaikki julkaisut taulukkoon 1, ja ne ovat esitettyinä julkaisujärjestyksessä vanhimmasta uusimaan. Julkaisuvuoden lisäksi taulukkoon on koottu julkaisun kirjoittaja tai kirjoittajat, tutkimusaiheet, tutkimusten kohteet / tutkijushenkilöt, sekä julkaisujen tutkimuksissa käytetyt tutkimusmenetelmät.

Käyttötavat ja käytänteet. Aiheiden keskeinen painotus on tutkimuksissa, joissa viestintävälineiden yhtäaikaista käyttöä on tutkittu osana työn tekemistä ja työkäytänteitä. Cameron ja Webster (2005) tutkivat työntekijöiden pikaviestimien käytön syitä ja sitä, mihin tarkoituksiin pikaviestimiä työpaikalla käytetään. Pikaviestimien käyttö oli aiheena tutkimuksessa, jossa tutkittiin useammasta samanaikaisesta tehtävästä suoriutumista (David, Xu, Srivastava ja Kim 2013). Pikaviestimien ja muiden viestintävälineiden yhtäaikaista käyttöä on tarkasteltu myös osana monikansallisten yhtiöiden työntekijöiden työskentelytapoja (Gimenez 2014). Dennis, Rennecker ja Hansen (2010) selvittivät tutkimuksessaan konkreettisia tapoja, joilla työntekijät ylläpitivät keskusteluja pikaviestimien avulla kokousten aikana. Stephensin (2012) tutkimus pohjaa vahvasti Denniksen ja kumppaneiden (2010) tutkimukseen tarkentaen kuitenkin aihetta koskemaan vuorovaikutusta työskentelyn tehostajana.

Työpaikkojen kokoukset näyttäisivät olevan otollisia mahdollisuuksia viestintävälineiden yhtäaikaiseen käyttöön ja niissä tapahtuvaa vuorovaikutusta on tutkittu myös tämän aineiston julkaisuissa. Benbunan-Fich ja Truman (2009) tutkivat kannettavien tietokoneiden käyttöä samanaikaisesti kasvokkain pidettävän kokouksen aikana. Toisessa tutkimuksessa otettiin selvää, kuinka informaatio- ja viestintäteknologian käyttöä työpaikan kokousten aikana voidaan selittää sosiaalisen vaikutuksen mallin (*social influence model*) avulla (Stephens & Davis 2009).

Käyttäytyminen ja kohteliaisuus. Tämän aineiston perusteella Turnerin ja Reinschin (2007) julkaisu näyttäisi olevan yksi ensimmäisistä tutkimuksista, jossa aihe rajautui viestintävälineiden yhtäaikaisten käytön perusteella. Siinä tarkastellaan viestien mahdollisen epäselvän sisällön sekä vuorovaikutusosapuolten hierarkkisen aseman vaikutusta viestintävälineiden yhtäaikaiseen käyttöön. Hierarkian ja viestien sisällön lisäksi on tutkittu viestintävälineiden yhtäaikaiseen käyttöön ja kasvokkaisviestintään liittyviä kohteliaisuusnormeja (Maginnis 2011).

TAULUKKO 2 Tutkimusaineisto

Tutkija(t), julkaisuvuosi	Tutkimusaihe	Tutkimuskohde	Tutkimusmetodi(t)
Cameron & Webster, 2005	Pikaviestimien käyttö työpaikoilla	N=19 Pohjois-Amerikkalaisia työntekijöitä	Semi-strukturoidut kasvokkais- tai puhelinhaastattelut.
Turner & Reinsch, 2007	Läsnäolo ja viestintävälineiden monipuolisuus useiden samanaikaisten henkilökohtaisten vuorovaikutustilanteiden tehostamisessa	1. vaihe: N=20 työntekijää 2. vaihe: N=250 maisterivaiheen opiskelijaa, jotka olivat jo olleet työelämässä (osallistujina 39 eri kansallisuutta, joista 60% kuitenkin yhdysvaltalaisia)	1. vaihe: Semi-strukturoidut kasvokkaishaastattelut 2. vaihe: Survey
Benbunan-Fich & Truman, 2009	Kannettavien tietokoneiden käyttäminen kasvokkain pidettävän kokouksen aikana	N=67, opiskelijoita	Kokeellinen tutkimus (toiminnan tallentava tietokoneohjelma)
Stephens & Davis, 2009	Informaatio- ja viestintäteknologian käyttö kokouksissa	N=119, yhdysvaltalaisen yritysten työntekijöitä	Sähköpostitse täytettävä survey
Dennis, Rennecker & Hansen, 2010	Yhtäaikaisten keskustelujen ylläpitäminen kokousten aikana	N= 23, kahdesta eri työorganisaatiosta	Semi-strukturoitu kasvokkais- tai puhelinhaastattelu ja havainnointi
Cameron & Webster, 2011	Yhtäaikaisvuorovaikutuksen relationaaliset seuraukset	N=324, yliopisto-opiskelijoita ja -työntekijöitä	Survey ja avoin kirjoitustehtävä
Maginnis, 2011	Kohteliaisuusstrategioiden tarkoituksenmukaisuus viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön aikana	N=331, yhdysvaltalaisia yliopisto-opiskelijoita	Kokeellinen tutkimus (tietokoneella suoritettavia tehtäviä)
Cortese & Seo, 2012	Sosiaalinen läsnäolon vaikutus mielipiteen ilmaisemiseen kasvokkain tapahtuvissa ja teknologiavälitteisissä keskusteluissa	N=152, joissa yhdysvaltalaisen yliopiston henkilökunnan jäseniä tai opiskelijoita	FtF- ja CMC keskusteluanalyytit
Pea, Nass, Meheula, Rance, Kumar, Nass, Simha, Stillerman, Yang & Zhou, 2012	8-12-vuotiaiden tyttöjen vuorovaikutusteknologian käyttö ja sen peilautuminen sosiaaliseen hyvinvointiin	N=3461 yhdysvaltalaisista tai kanadalaisista 8-12 tyttöä	Online-survey
Stafford & Hillyer, 2012	Katsaus tieto- ja viestintäteknologian vaikutuksista henkilökohtaisiin suhteisiin	Informaatio- ja viestintäteknologiaa henkilökohtaisissa suhteissa käsittelevät tutkimukset	Katsaus
Stephens, 2012	Viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön käytänteet kokouksessa	1. vaihe: N=54 2. vaihe: N=303, yhdysvaltalaisia yliopisto-opiskelijoita	Molemmissa vaiheissa online-survey
David, Xu, Srivastava & Kim, 2013	Yhtäaikaisesti tapahtuvista keskusteluista suoriutuminen	N=238, yhdysvaltalaisia yliopisto-opiskelijoita, keski-ikä 20.	Kokeellinen tutkimus (koetilanteessa suoritettava paritehtävä)
Gimenez, 2014	Monikansallisissa yhtiöissä käytössä olevien viestintävälineiden yhtäaikaisuuden käytänteet ja niiden vaikutus työskentelykulttuuriin	1. vaihe: N=50, 2. vaihe: N=13, 3. vaihe: N=3 4. vaihe: luonnollisia dokumentteja teknologiavälitteisestä vuorovaikutuksesta	1. vaihe: survey 2. vaihe: semi-strukturoidut haastattelut 3. vaihe: havainnointi (varjostus) 4. vaihe: dokumenttien analysointi

Viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön sosiaalista rakentumista ovat tutkineet myös Cortese ja Seo (2012), jotka tarkastelivat artikkelissaan mielipiteen ilmaisemisalttiutta teknologiavälitteisissä sekä kasvokkain tapahtuvissa keskusteluissa.

Ilmiötä on tutkittu myös henkilökohtaisten suhteiden tasolla. Yhdessä tutkimuksessa kartoitettiin nuorten tyttöjen mediakäyttäytymistä ja sen vaikutuksia sosiaaliseen hyvinvointiin (Pea ym. 2012). Stafford ja Hillyer (2012) kartoittivat artikkelissaan tieto- ja viestintäteknologian käytöstä henkilökohtaisissa vuorovaikutussuhteissa tehtyjä tutkimuksia.

3.1.2 Julkaisuissa käytetyt teoreettiset viitekehykset

Aineistosta käy ilmi, että viestintävälineiden yhtäaikaista käyttöä ja tutkittu monien teoreettisten viitekehysten avulla. Teoreettiset viitekehykset ovat aineistossa pääsääntöisesti tutkimuksen taustoitukseksi ja ilmiötä selittävinä esimerkkeinä, mutta teoriaa on käytetty myös siten, että Stephensonin (2012) tutkimuksessa vasta tutkimustuloksia analysoitiin teorian avulla. Benbunan-Fichin ja Trumanin (2009), Pean ja kumppaneiden (2012) sekä Gimenezin (2014) tutkimuksissa ei puolestaan esitelty erikseen teoreettisia viitekehyksiä, jos sellaisia mahdollisesti oli tutkimuksessa käytetty.

Tutkimukset nojaavat pääsääntöisesti viestintätieteisessä yleisesti käytettyihin, teknologiavälitteistä vuorovaikutusta tarkasteleviin teorioihin. *Sosiaalisen läsnäolon teoria* on toiminut 1970-luvun loppupuolelta saakka kulmakivenä teknologiavälitteistä vuorovaikutusta tarkasteleville teorioille. Tässä aineistossa sosiaalisen läsnäolon teoriaa teoreettisena viitekehysenään käyttivät Turner ja Reinsch (2007) sekä Cortese ja Seo (2012). Sosiaalisen läsnäolon teorian pohjalta kehitelty *viestintävälineen monipuolisuuden teoria* oli Turnerin ja Reinschin toinen käyttämä teoria, ja sitä käyttivät myös Cameron ja Webster (2005). Viestintävälineen monipuolisuuden teorian tärkeyttä ilmiön tarkastelun apuna korostettiin useimmissa tämän aineiston julkaisuissa.

Maginnisin (2011) kohteliaisuutta tarkastelevassa tutkimuksessa teoreettisena viitekehysenä on käytetty *kohteliaisuusteoriaa*, jonka mukaan kohteliaisuus muita

ihmisiä kohtaan on sosiaalinen normi, joka määräytyy erilaisten kohteliaisuusstrategioiden toteutumisesta. Kohteliaisuuden toista puolta loukkaavan käyttäytymisen näkökulmasta tarkastelivat taasen Cameron ja Webster (2011) *spiraaliteorian* avulla. Vuorovaikutuksen sosiaalista kontekstia tarkasteltiin myös *sosiaalisen vaikutuksen mallin* sekä *sosiaalisen informaation prosessoinnin teorian* avulla (Stephen & Davis 2009). Dennis, Rennecker ja Hansen (2010) ovat ottaneet tutkimuksensa avuksi Goffmanin *dramatistisen lähestymistavan*, jonka he avulla hahmottelivat ihmisten sidoksisuutta sosiaaliseen ympäristöön - tämän tutkimuksen tapauksessa kokoukseen. David ja kumppanit (2013) perustelivat tutkimuksensa hypoteesit *rajallisen kapasiteetin teorian* sekä *monipuolisuuden resurssiteorian löydöksillä*. Stephensin (2012) tutkimuksen taustaa ja hypoteeseja ei, muista tutkimuksista poiketen, johdettu teoreettisen viitekehyksen avulla, vaan tutkimuksen empiiristen tulosten lisäksi tutkija avasi tulosten perusteella ehdotelmia viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön teoreettisille näkemyksille.

Aineistossa korostuu ilmiönsä vuoksi teknologiavälitteistä vuorovaikutusta selittävät teoriat sekä teoriat, joiden lähtökohtana on sosiaalisten kontekstien tai rakenteiden selittäminen. Tämän aineiston perusteella voidaan todeta, että viestintävälineiden yhtäaikaista käyttöä on tarkasteltu myös sosiologian ja psykologian tutkimukseen vahvasti pohjaavien teorioiden avulla. Tässä aineistossa käytetyissä tieteellisissä teorioissa ilmiötä on tarkasteltu teorioilla, joita on käytetty ja kehitetty runsaasti vuorovaikutuksen tutkimuksessa (esimerkiksi viestintävälineen monipuolisuuden teoria), sekä myös vähemmän yleisillä teorioilla (kuten kapasiteettiteoria).

3.2 Käsiteanalyysi

Esittelen seuraavaksi millaisia merkityksiä tutkijat ovat määritelleet viestintävälineiden yhtäaikaiselle käytölle tässä aineistossa. Tarkastelen myös kuinka kasvokkaisuorovaikutusta on määritelty osana käsitettä ja miten se mahdollisesti heijastuu suomenkieliseen käsitteeseen.

3.2.1 Viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön määrittelyä

Viestintävälineiden yhtäaikaista käyttöä on määritelty aineistossa eri käsittein. Olen koonnut taulukkoon 2 julkaisuissa käytetyt käsitteet sekä niiden tarkemmat määrittelyt.

TAULUKKO 3 Aineistossa ilmiölle annetut määritelmät

Tutkija(t), julkaisuvuosi	Käsite	Määrittely
Cameron & Webster, 2005	Multitasking	Simultaanisesti toistensa päälle kerrostuvat aktiviteetit. Pikaviestimien käyttö on multitaskingia muun median käytön ohessa.
Turner & Reinsch, 2007	Multicommunication	Osallistuminen useisiin keskusteluihin yhtäaikaisesti.
Benbunan-Fich & Truman, 2009	Computer-based multitasking	Vähintään kahden asian tekeminen tietokoneella samanaikaisesti.
Stephens & Davis, 2009	Electronic multitasking	Useamman kuin yhden teknisen laitteen käyttäminen kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen aikana.
Dennis, Rennecker & Hansen, 2010	Invisible whispering	Pikaviestiminen yksityisesti yhden tai useamman henkilön kanssa kasvokkain tai puhelimitse tapahtuvan kokouksen aikana.
Cameron & Webster, 2011	Multicommunication	Sosiaalisessa kontekstissa tapahtuva multitasking.
Maginnis, 2011	Multicommunication	Osallistuminen kahteen tai useampaan limittäiseen ja synkronisesti tapahtuvaan keskusteluun.
Cortese & Seo, 2012	<i>ei määriteltyä käsitettä</i>	
Pea, Nass, Meheula, Rance, Kumar, Nass, Simha, Stillerman, Yang & Zhou, 2012	Media multitasking, FtF multitasking	Kahden median (videon katsominen, pikaviestimien käyttö, sosiaalisen median käyttö, videovälitteinen chattailu, musiikin kuuntelu, videopelien pelaaminen) kuluttaminen yhtäaikaisesti. (käsitettä ei ole erikseen määritelty muutoin kuin tutkimusmetodien mittareiden esittelyssä). FtF-multitasking määritellään kasvokkain tapahtuviin keskusteluihin osallistumisena.
Stafford & Hillyer, 2012	Multicommunication	Kyky viestiä synkronisesti, interaktiivisesti ja simultaanisesti useiden henkilöiden kanssa.
Stephens, 2012	Multicommunication	Teknologian käyttäminen useampaan kuin yhteen keskusteluun samanaikaisesti.
David, Xu, Srivastava & Kim, 2013	Communication multitasking	Vuorovaikutuksellisten medioiden yhtäaikainen käyttö tai vuorovaikutuksellisen median käyttäminen yhtäaikaisesti muun median käytön kanssa.
Gimenez, 2014	Multi-communication	Usean yhtäaikaisen keskustelun ylläpitäminen.

Multicommunication-käsitteen määrittely nojaa vahvasti polykronisen aikakäsityksen sekä multitaskingin tutkimukseen. Lähes kaikissa julkaisuissa viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön katsottiin joko pohjautuvan multitaskingiin tai olevan osa sitä. Ensimmäisenä multicommunication-käsitettä käyttävät tässä aineistossa Turner ja Reinsch (2007), joiden mukaan viestintävälineiden yhtäaikainen käyttö on osallistumista vähintään kahteen limittäin tapahtuvaan keskusteluun. Tätä määritelmää käytetään lähtökohtana kaikissa tutkimuksissa, joissa tutkittavana käsitteenä oli multicommunication. Turner ja Reinsch viittaavat omassa määrittelyssään Cameronin ja Websterin (2005) määrittelyyn multitaskingista. Cameronin ja Websterin myöhemmässä, vuoden 2011 julkaisussa, käytetään jo käsitettä multicommunication.

Vaikka Turner ja Reinsch (2007) viittaavatkin Cameronin ja Websterin (2005) multitaskingin määrittelyyn, tulisi viestintävälineiden yhtäaikainen käyttö heidän mukaansa kuitenkin erottaa multitaskingin käsitteestä sen vuorovaikutuksellisen ulottuvuuden vuoksi, jota yläkäsite multitasking ei kata. He määrittelevät vuorovaikutuksen vaativan vuorovaikutustilanteeseen osallistujilta vastavuoroisuutta, tarkkailua ja mukautumista. Nämä taas eivät ole multitaskingin kirjolle välttämättä tyypillisiä tai tarpeellisia ominaisuuksia.

Turnerin ja Reinschin (2007, 39–40) mukaan Greene (2004) havainnollistaa viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön olevan mahdollista, koska viestijällä on kyky jakaa huomiotaan usealle rinnakkaiselle keskustelulle kerrallaan. Tämä johtuu siitä, että keskustelut ovat lyhyitä sykäyksiä, eivätkä näin ollen vaadi aina kokonaisvaltaista ”siirtymistä” toiseen keskusteluun. Stafford & Hillyer (2012) määrittelevät viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön kyvyksi olla vuorovaikutuksessa yhtäaikaisesti useiden henkilöiden kanssa. Stephensen vuoden 2012 tutkimuksessa käsite määritellään teknologian käyttämiseksi useampaan kuin yhteen keskusteluun samanaikaisesti. Gimenezin (2014) mukaan teknisten laitteiden käyttäminen tai keskusteluissa piipahtaminen ei riitä, vaan ”multi-communication” vaatii vuorovaikutukseen osallistujalta myös yhtäaikaisten keskusteluiden hallintaa ja ylläpitämistä.

Koska tämän tutkielman tiedonhaku on tehty käyttäen myös multicommunicationin lähikäsitteitä, ei osassa julkaisuissa käytetä lainkaan käsitettä multicommunication,

vaikka ilmiötasolla puhutaan samasta asiasta. Näissä käsitteissä korostuu viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön tutkimuksen pohjautuminen multitaskingin tutkimukseen. Cameron & Webster (2005) puhuvat pikaviestimien käyttämisestä osana multitaskingia, ja vuorovaikutus muun median käytön ohessa määritellään yhtäaikaisesti toistensa päälle kerrostuviksi aktiviteeteiksi. Benbunan-Fich & Truman (2009) liikkuvat ajatuksellisesti samoilla vesillä, mutta he käyttävät tutkimuksessaan käsitettä ”computer-based multitasking”, johon sisältyy teknologiavälitteisen vuorovaikutuksen lisäksi myös kaikki muu tietokoneen avulla tapahtuva toiminta. Tämän toiminnan lähes identtisestä kuvauksesta käytetään Stephensonin ja Davisin (2009) tutkimuksessa käsitettä ”electronic multitasking”.

Pea ym. (2012) ja Davidin, Xun, Srivastavan & Kimin (2013) tutkimuksille yhteistä on se, että teknologiavälitteinen vuorovaikutus on mitä enenevässä määrin osa yhtäaikaista medioiden käyttöä (esimerkiksi television katselu). Pea ym. (2012) käyttää siitä tutkimuksessaan käsitettä ”media multitasking” ja David, Xu, Srivastava & Kim (2013) käsitettä ”communication multitasking”. David ja kumppanit (2013) erottelevat tutkimuksessaan yhtäaikaisesti tapahtuvat keskustelut vuorovaikutukseksi, joka on rinnastettavissa pitkälti mihin tahansa multitasking-tehtäviin tai -prosesseihin. Dennis, Rennecker & Hansen (2010) kutsuvat yksityistä pikaviestittelyä yhden tai useamman henkilön kanssa kokouksen aikana äänettömäksi kuiskaamiseksi (*invisible whispering*). Kuiskaamisella tarkoitetaan sitä, että kokouksen aikana lähetettyjen pikaviestien ei ole suotavaa herättää huomiota tai keskeyttää kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta.

Cortesen ja Seon (2012) tutkimuksessa viestintävälineiden käytölle ei ole määritelty omaa käsitettä, vaan ilmiötä havainnollistetaan läpi tutkimuksen erillisinä kasvokkain tapahtuvina, tai tekstipohjaisina, synkronisina tietokonevälitteisesti tapahtuvina keskusteluina.

Käsitteiden määrittelyille on yhteistä samanaikaisesti tapahtuvien vuorovaikutusprosessien hahmottaminen ja määrittäminen. Osassa samanaikaisuus määritellään yhtenä tai useampana, osassa vähintään kahtena keskusteluna. Missään aineiston julkaisussa ei ole määritelty ylärajaa samanaikaisille prosesseille. Vain Pea ja kumppaneiden (2012) tutkimuksessa käsitteen määrittelyyn sisältyi vuorovaikutuksetonta, passiivista osallistumista, kuten esimerkiksi videon

katsomista tai musiikin kuuntelua. Kaikissa muissa aineiston julkaisuissa määrittelyissä korostui yksilön aktiivinen rooli vuorovaikutustilanteeseen osallistujana, ylläpitäjänä ja/tai hallinnoijana. Määrittelyissä ei annettu tilaa esimerkiksi toimeettomana tai reagoimattomana yksittäisiin keskusteluihin osallistumiseen.

Julkaisuissa painotetaan, että viestintävälineiden yhtäaikainen käyttö on suhteellisen uusi käsite, josta ei (vielä) ole tuotettu paljoa tutkimusta. Stephensin (2012) mukaan viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön tutkimus olisi kuitenkin siirtymässä hiljalleen vuorovaikutuskäytänteiden ja -prosessien sekä tilanteeseen osallistumisen kartoittamisesta ihmisten käyttäytymisen tutkimiseen. Tämän aineiston perusteella Stephensin väite pitää sikäli paikkaansa, että tutkimuksissa on nähtävissä viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön kahtiajako joko toiminnan sekä prosessien tutkimukseen, tai tutkimuksiin, joissa ilmiötä tutkitaan mikrotasolla yksilön käyttäytymisenä tai kyynä. Vuosilta 2005–2015 ei voida kuitenkaan nähdä aivan Stephensin ehdottamissa määrin systemaattista siirtymistä kohti käyttäytymisen tutkimusta. Aineiston perusteella voidaan kuitenkin todeta, että sana ”multicommunication” on enenevässä määrin vakiintunut termiksi, jota käytetään puhuttaessa ihmisten vuorovaikutuksellisista tehtävistä tai prosesseista, jotka aikaisemmin on määritelty vain osaksi multitaskingia.

3.2.2 Vuorovaikutusprosessien yhtäaikaisuus

Tekstiviestittelyn kohteliaisuusnormeja tutkinut Maginnis (2011) ei tee määrittelyssään pesäeroa teknologiavälitteiseen ja kasvokkain tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Hän korostaa tutkimuksessaan, että vaikka teknologiavälitteiset keskustelut mahdollistavat yhtäaikaisuuden, niin kasvokkaisviestintä olisi silti yksi näistä rinnakkain käytävistä keskusteluista. Turner ja Reinsch (2007) tukevat Maginnisin rajausta viittaamalla Greenen (2004) kuvaukseen prosesseista, jotka tapahtuvat vuorovaikutuksessa yhtäaikaisesti. Voidaan ajatella, että vuorovaikutustilanteessa on yhtäaikaisesti päällä useita vuorovaikutuksen prosesseja, jotka voivat olla välineen avulla viestimistä tai vaikka toiselle henkilölle kasvokkain juttelemista.

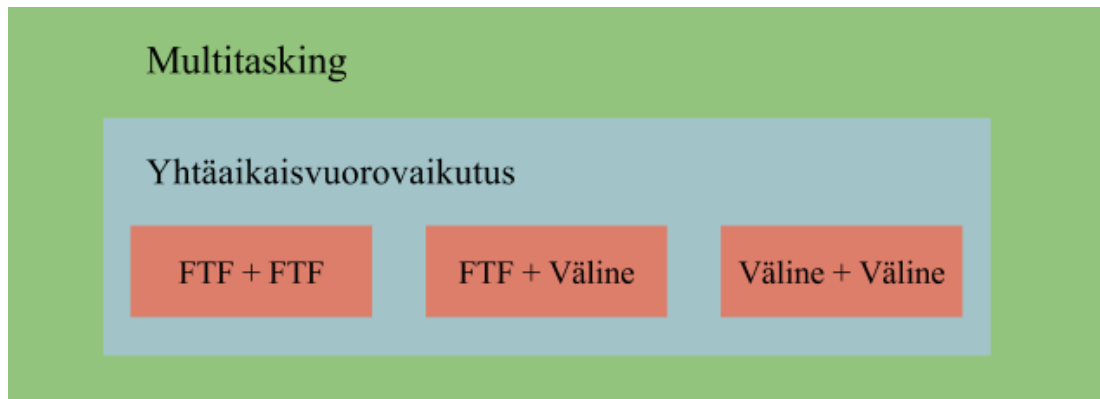
Stephen & Davis (2009) käyttävät määrittelyssään esimerkkinä työpaikan kokoustilanteita, joissa kasvokkain tapahtuva viestiminen tapahtuu limittäin teknologiavälitteisen viestinnän kanssa. Kokoustilanteessa kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus ei katkea esimerkiksi pikaviestiä tietokoneella näpytellessä (tai toisin päin), vaan kokoustaja keskittää huomiotaan välillä yhteen, välillä toiseen prosessiin kokonaisuuden kuitenkin pysyessä yhtenäisenä.

Käsiteanalyysin määritelmien mukaan ”multicommunication” ei olisi siis pelkkään välineen tai alustan yhtäaikaista käyttöä, vaan kasvokkaisviestintä olisi yksi vuorovaikutusprosessi teknologisen vuorovaikutuksen rinnalla. Englannin kielen käsite ”multicommunication” ei pidä sisällään lainkaan vaatimusta välineestä, kun taas tällä hetkellä käytössä olevassa suomennoksessa kasvokkaisviestintä rajataan käsitteen ulkopuolelle käyttämällä sanaa ”viestintäväline”. Välineen käyttö luo mielikuvan mekaanisesta, yksisuuntaisesta viestien lähettämisestä, kun ilmiössä nimenomaisesti on mitä suurimmassa määrin kyse vuorovaikutuksesta.

Yhtäaikaisvuorovaikutuksen yksittäisiä vuorovaikutustilanteita voidaan kutsua Maginnisin (2011) määritelmän mukaan *prosesseiksi*, jotka eivät katkea, vaikka huomiota kohdistetaan samanaikaisesti toisiin keskusteluihin. Viestintävälineiden yhtäaikainen käyttö ei käsiteanalyysin perusteella kuvaa ilmiötä mielestäni tarpeeksi kattavasti, vaan jopa ennemminkin rajaa sitä.

Kun vaatimus välinestä vuorovaikutusprosessissa rajataan käsitteestä ulos, jäävät jäljelle vain yhtäaikaiset viestintäprosessit, josta ehdotan käytettäväksi sanaa *yhtäaikaisvuorovaikutus*. Käsite kuvaa tilannetta, jossa ihminen osallistuu vähintään kahteen vuorovaikutusprosessiin samanaikaisesti. Kaaviossa 1 kuvaan ilmiötä siten, että yhtäaikaisvuorovaikutus on multitaskingin osa-alue, joka kattaa yhtäaikaisesti tapahtuvat vuorovaikutuksen muodot. Multitaskingin muita, yhtäaikaisvuorovaikutuksen kanssa rinnasteisia muotoja, voi olla miltei tahansa mikä tahansa toiminta, kuten autolla ajaminen tai käsitöiden tekeminen.

Yhtäaikaisvuorovaikutus voi koostua yhtäaikaisista vuorovaikutustilanteista, jotka koostuvat: vähintään kahdesta kasvokkaisviestintäprosessista (FTF + FTF), kasvokkaisviestinnästä ja välineellä tapahtuvasta viestintäprosessista (FTF + Väline), tai vähintään kahdella välineellä tapahtuvasta vuorovaikutuksesta (Väline + Väline).

KAAVIO 1 Yhtäaikaisvuorovaikutus osana multitaskingia

Vuorovaikutusvälineiden tekniset ominaisuudet mahdollistavat nykyisin periaatteessa rajattoman määrän samanaikaisesti tapahtuvia viestintäprosesseja. Yhtäaikaisvuorovaikutuksen kannalta on kuitenkin oleellista, että vuorovaikutukseen todella osallistutaan, eli tilannetta hallitaan ja ylläpidetään. Sama pätee myös kasvokkaiskeskusteluihin; yhtäaikaisvuorovaikutus voi olla myös useisiin, samanaikaisesti tapahtuviin kasvokkaiskeskusteluihin osallistumista. Esimerkiksi ryhmäkeskusteluissa käynnissä voi olla useita, erillisiä kasvokkaisuviestinnän prosesseja. Samoin pelkästään kasvokkain tapahtuvaa yhtäaikaisvuorovaikutusta voisi olla viittomankieliset tukiviittomat (sign supported speech), joissa viitotaan ja puhutaan samanaikaisesti. Yleisesti ottaen useammat samanaikaiset puhutut kasvokkaisuviestintäprosessit ovat kuitenkin harvinaisia, koska useita kasvokkaisuviestintätilanteita on lähes mahdotonta hallita ja ylläpitää. Useampiin yhtäaikaisiin kasvokkaisuviestintäprosesseihin liittyy myös sosiaaliset käyttäytymisnormit. Kahdenvälisissä keskusteluissa keskustelukumppanille huomion osoittaminen ja tilanteen hallinta koetaan pääsääntöisesti kohteliaaksi tavaksi.

Viestintävälinettä käyttäessä keskustelun toinen osapuoli harvoin tietää kuinka moneen eri vuorovaikutusprosessiin tai ylipäätään tehtävään vastapuoli osallistuu. Viestintävälineiden välityksellä tapahtuvissa keskusteluissa yhtäaikaisvuorovaikutus voi tapahtua myös samanaikaisesti ison ryhmän kanssa, sekä kahdenvälisesti. Esimerkiksi chat-alustoilla nämä prosessit voivat olla näkyvissä myös kaikille muille ryhmäkeskusteluun osallistuville, mutta niitä kohdennetaan kunkin alustan käyttäytymisnormin mukaisesti.

Vaikka tällä hetkellä käsitteeseen liitettäisiinkin vahvasti nimenomaan kasvokkain ja teknologiavälitteisesti tapahtuva vuorovaikutus, jättää käsite portin auki myös muille mahdollisille tulevaisuuden vuorovaikutusmuodoille.

3.3 Tutkimusmenetelmät

Viestintävälineiden yhtäaikaista käyttöä ja sen kanssa yhtäaikaista kasvokkaisviestintää on tutkittu erilaisin tutkimusmenetelmin. Empiirissä tutkimuksissa tutkimustuloksiin on päästy yleensä havainnoimalla, analysoimalla ja mittaamalla tutkittavaa asiaa tai kohdetta, jolloin tutkimus siis perustuu keskeisesti kerättyyn aineistoon (Metsämuuronen 2006, 318; Toivonen 1999, 98). Tämän tutkielman aineiston empiirissä tutkimuksissa on käytetty laadullisia menetelmiä, määrällisiä menetelmiä ja monimenetelmällisiä lähestymistapoja. Empiirisiä tutkimuksia aineistossa on yhteensä kaksitoista. Empiiristä tutkimuksista laadullisia on kaksi (Dennis, Rennecker & Hansen 2010; Cortese & Seo 2012), määrällisiä viisi (Benbunan-Fich & Truman 2009; Stephens & Davis 2009; Maginnis 2011; Pea ym 2012; David, Xu, Srivastava & Kim 2013) ja monimenetelmätutkimuksia viisi (Cameron & Webster 2005; Turner & Reinsch 2007; Cameron & Webster 2011; Stephens 2012; Gimenez 2014).

Teoreettista tutkimusstrategiaa käyttämällä taas pyritään kokoamaan aiempaa tutkimuskirjallisuutta ja hahmottamaan tutkimusaiheesta käsitteellisiä malleja, selityksiä ja rakenteita (Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L. & Himberg, T. 2009). Tähän tutkielmaan valikoitui mukaan yksi ei-empiirinen tutkimus (Stafford & Hillyer 2012), joka tässä tapauksessa oli tutkijoiden valitseman rajatun tutkimusaiheen nykytilan kartoitus kirjallisuuden ja muiden julkaisujen antaman tiedon valossa. Staffordin ja Hillyerin (2012) tutkimuksessa luodaan katsaus spesifisti tieto- ja viestintäteknologian käytöstä henkilökohtaisissa vuorovaikutussuhteissa. Artikkelin ei ole varsinaisesti kirjallisuuskatsaus, vaan ennemminkin essee, jossa esitellään aihetta tutkimuksen kehityksen, teoreettisten muutosten ja tutkimuksen nykytilan näkökulmasta.

Tämän tutkielman aineiston perusteella voidaan siis todeta, että aihetta on tutkittu pääasiassa empiirisillä tutkimusmenetelmillä. Tähän aineistoon lukeutuu saman

verran määrällisiä ja monimenetelmällisiä tutkimuksia. Laadullisia tutkimuksia on määritellyllä ajanjaksolla huomattavasti vähemmän, mutta täytyy toki muistaa, että monimenetelmällisissä tutkimuksissa on käytetty osana myös laadullisia tutkimusmenetelmiä.

3.4 Tutkimuskohteet ja tutkimushenkilöt

Empiirisissä tutkimuksissa tutkimushenkilöinä oli pääsääntöisesti työorganisaatioiden jäseniä tai opiskelijoita. Tutkimuksista neljässä tutkimushenkilöinä ovat työorganisaation jäsenet (Cameron & Webster 2005; Stephens & Davis 2009; Dennis, Rennecker & Hansen 2010; Stephens 2012). Työntekijöitä tutkittaessa tutkimushenkilöillä oli oltava valmiiksi kokemusta viestintäteknologian käytöstä. Tutkimushenkilöiden ollessa työorganisaatioiden jäseniä, ei tutkimusasetelmissa tehty pääsääntöisesti eroa esimies- tai johtoasemassa olevien tai alaisena toimivien työntekijöiden välille, vaan tutkimuskohteena oli nimenomaan välineiden käyttö ja vuorovaikutus työorganisaatiossa. Ainoana poikkeuksena oli Turnerin ja Reinschin (2007) tutkimus, jossa osana tutkimusta oli myös esimiesten ja työntekijöiden statuksen mahdollinen yhteys viestintäalttiuteen.

Kolmessa tutkimuksessa tutkimushenkilöinä on ollut vain opiskelijoita (Benbunan-Fich & Truman 2009; Maginnis 2001; David, Xu, Srivastava & Kim 2013). Kolmen tutkimuksen tutkimushenkilöinä olivat sekä työntekijät että opiskelijat (Turner & Reinsch 2007; Cameron & Webster 2011; Cortese & Seo 2012). Pea ym:n (2012) tutkimus on empiirisistä tutkimuksista ainoa, jossa tutkimushenkilöinä eivät olleet opiskelijat tai organisaatioiden työntekijät. He tutkivat 8-12-vuotiaiden pohjoisamerikkalaisten tyttöjen vuorovaikutusteknologian käyttötottumuksia. Pea ym:n (2012) tutkimus oli myös otokseltaan tämän tutkielman aineistojen suurin, 3461 henkilöä.

Kahdessa monimenetelmällisissä tutkimuksessa ensimmäisen tutkimusvaiheen haastatteluiden (Cameron & Webster 2005) tai verkkokyselyn (Stephens 2012) jälkeen tuloksista koostettiin teoretiedon valossa hypoteeseja, joiden paikkansapitävyyttä testattiin toisen vaiheen tutkimuksella, joissa tutkimushenkilöinä oli huomattavasti suurempi osallistujamäärä. Turnerin ja Reinschin (2007)

tutkimuksessa toisen vaiheen isommalla tutkimusjoukolla testattiin haastatteluista ja teoriataustasta johdettua hypoteesia. Neljännen monimenetelmä tutkimuksen tutkimushenkilöiden määrä taas pieneni tutkimusvaiheiden edetessä (Gimenez 2014).

Opiskelijoita tutkittaessa tutkimuksiin osallistujien keski-ikä oli kaikissa tutkimuksissa noin 20 vuotta. Poikkeuksena tähän oli Turnerin ja Reinschin (2007) tutkimus, jossa tutkittiin opiskelijoita, jotka olivat palanneet työelämästä opiskelemaan, jolloin he olivat luonnollisesti myös keski-ikänsä muutamia vuosia vanhempia. Työntekijöitä tutkittaessa tutkimushenkilöiden keski-ikä oli luonnollisestikin opiskelijoita korkeampia, mutta pääsääntöisesti voidaan todeta, että työorganisaatioissa tutkimuksiin näyttäisi osallistuneen verrattain nuoria työntekijöitä.

Tutkimuksissa ei näyttäisi olevan epäsuhtaa osallistujien sukupuolen perusteella. Vain Turnerin ja Reinschin (2007) tutkimuksen toisessa vaiheessa voidaan havaita eroavaisuutta tutkimushenkilöiden sukupuolijakauman välillä, kun tutkimuksen 250 osallistujasta 67 % oli miehiä ja loput naisia. Tässä aineistossa poikkeuksena on tietenkin myös Pean ynnä muiden (2012) tutkimus, jossa tutkimushenkilöinä on ollut pelkästään tyttöjä. Aineisto tutkimukseen kerättiin korostetusti pelkästään tytöille suunnatulta nettisivulta, mutta syytä pelkästään tyttöjen mediankäytön tutkimiseen ei erikseen mainittu. Tässä tutkimuksessa tutkimukseen osallistuneille ilmoitettiin etukäteen, että osallistuneiden kesken arvottaisiin taulutietokone. (Pea ym 2012.)

Tutkimusaineiston julkaisujen tutkimushenkilöiden kulttuurillisia taustoja leimaa valitettava kapea-alaisuus. Opiskelijat olivat tutkimushenkilöinä pääsääntöisesti yhdysvaltalaisia / pohjoisamerikkalaisia, keski-ikänsä noin kaksikymmentävuotiaita yliopisto-opiskelijoita. Turner & Reinschin (2007) tutkielmassa eriteltiin, että vaikka tutkimus tehtiin Yhdysvalloissa, oli tutkimukseen osallistujia kuitenkin yhteensä 39 maasta (näistä 60 % kuitenkin yhdysvaltalaisia). Pohjoisamerikkalaisten tutkimushenkilöiden painotuksesta poikkeaa Gimenezin (2014) tutkimus, jossa on tutkittu multimedia-lähestymistavalla neljässä tutkimusvaiheessa isobritannialaisia monikansallisten yritysten työntekijöitä. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa kaikki osallistajat (n=50) osallistuivat online-pohjaiseen survey-muotoiseen kyselyyn ja näistä henkilöistä 13 jatko haastateltiin semi-strukturoiduin haastatteluin.

Tutkimuksen kolmannessa aineistonkeruuvaiheessa kolmen työntekijän työntekoa havainnoitiin seuraamalla heidän työtään ja viimeisessä vaiheessa analysoitiin heidän tuottamiaan luonnollisia dokumentteja. Monivaiheinen aineistonkeruumenetelmä perusteltiin pyrkimyksellä koostaa mahdollisimman monipuolinen kuva yritysten vuorovaikutuskäytänteistä ja -prosesseista. (Gimenez 2014.)

Miltei jokaisessa tutkimuksessa, jossa tutkimushenkilöinä oli opiskelijoita, ilmoitettiin tutkimushenkilöiden saavan osallistumisestaan opintosuoritusmerkinnän. Osassa julkaisuja tutkimukseen osallistuminen kerrottiin kuuluvan pakollisena osana yliopistotasoisin kurssin suorittamiseen.

Dennis, Renneckerin ja Hansenin (2010) tutkimus oli aineiston ainoa julkaisu, jossa tutkimushenkilöiden vuorovaikutusta tutkittiin työpaikalla luonnollisessa ympäristössä. Työpaikkojen kokouskäytänteet olivat tämän kirjallisuuskatsauksen mukaan tutkituin aihepiiri, mutta tutkimushenkilöt näissä selvityksissä olivat pääsääntöisesti yliopisto-opiskelijoita. Näiden julkaisujen tutkimusmetodien painopiste olikin simuloituissa koetilanteissa, jossa tutkimushenkilöt suorittivat ennalta määrättyjä tehtäviä itsenäisesti tai osana ryhmää. Myös Survey-tutkimuksia käytettiin usean tutkimuksen aineistohankintamenetelmänä. Survey-tutkimuksiin osallistujat täyttivät kaavakkeet joko verkkokaavakkeella tai lähettivät vastauksensa tutkijoille sähköpostilla. Survey-tutkimuksissa tutkimushenkilöitä oli pääasiassa pyydetty vastaamaan kyselylomakkeessa esitettyihin väittämiin Likert-asteikolla.

Aineiston tutkimusmetodeja tarkastellessa Cortesen ja Seon (2012) ja Benbunan-Fichin ja Trumanin (2009) tutkimukset herättävät erityistä huomiota, koska aineistojen keräämistä varten oli luotu koe-asetelma. Ensimmäisessä vertailtiin mielipiteen ilmaisemista kasvokkain ja teknologiavälitteisesti viestivissä ryhmissä, joihin kuului 3-5 tutkimushenkilöä. Teknologiavälitteisissä ryhmissä tutkimushenkilöt eivät nähneet toisiaan ja heidän chat-keskustelunsa tutkimustilanteessa tallentui tutkijoiden käyttöön. Samassa tilassa kasvokkain käydyt ryhmäkeskustelut videoitiin ja äänitettiin analyysivaihetta varten. (Cortese & Seo 2012.) Benbunan-Fich & Truman (2009) taas käyttivät tutkimuksensa aineistohankintaan tietokoneohjelmaa, joka koetilanteessa laskee, millaisia toimintoja ja liikkeitä (esimerkiksi kuinka monesti käyttäjä vaihtaa tietokoneen ruudulla näkyvää aktiivista ikkunaa) tutkimushenkilö tekee. Tutkimukseen

osallistujat olivat antaneet ohjelman asentamiseen suostumuksensa ja ohjelma poistettiin koneelta tutkimukseen osallistumisen jälkeen. Tässäkään tutkimuksessa ei tutkittu tutkimuksen kontekstina ollutta luonnollista tutkimustilannetta, vaan osallistujien tietokoneiden toimintalokeja seurattiin yliopiston kurssin luennon aikana. (Benbunan-Fich & Truman 2009.)

3.5 Julkaisujen löydökset

Julkaisujen tuloksista on haastavaa tehdä suoraviivaisia johtopäätöksiä niin, että niitä yhdistelemällä ilmiöstä saataisiin kokonaisvaltainen kuva. Löydöksissä voidaan kuitenkin tarkastella, kuinka yhtäaikaisvuorovaikutus näyttäytyy erilaisten tutkimushenkilöiden ja -kontekstien valossa. Ensinnäkin aineistossa painottuivat tutkimustulokset, joissa ilmiötä tarkasteltiin osana työpaikan vuorovaikutuskulttuuria. Viestintävälineiden käyttöä on tarkasteltu kasvokkaisuviestinnän rinnalla välineen käyttämiseen painottuvana prosessina. Yhtäaikaisvuorovaikutusta oli tutkittu myös työpaikalla pidettävän kokouksen kontekstissa. Toiseksi esittelen tuloksia, joissa yhtäaikaisvuorovaikutus liitetään laajempaan sosiaaliseen kontekstiin. Julkaisujen tulosten perusteella tähän ryhmytykseen lukeutuu havaintoja, joissa tarkastellaan yhtäaikaisvuorovaikutuksen mahdollisesti saamia sosiaalisia merkityksiä tai rakenteita.

3.5.1 Yhtäaikaisvuorovaikutus osana työpaikan viestintäkulttuuria

Pikaviestimien käyttö. Julkaisujen mukaan pikaviestimet ovat asettuneet vakiintuneiksi vuorovaikutuksen tavoiksi työorganisaatioissa (Cameron & Webster 2005; David, Xu, Srivastava & Kim 2013) ja monikansallisesti toimivissa organisaatioissa (Gimenez 2014). Niiden käyttämiseen suhtaudutaan positiivisesti, jos pikaviestimien käyttö on otettu osaksi työpaikan viestimiskulttuuria. Pikaviestimien käytölle on sitä matalampi kynnys mitä useampi henkilö työpaikalla on ottanut ne käyttöönsä. (Cameron & Webster 2005.) Turnerin ja Reinschin (2007) tutkimuksen mukaan yhtäaikaisvuorovaikutukseen osallistumiseen vaikutti toisen/toisten vuorovaikutukseen osallistujien työstatus. Statukseltaan samalla tasolla

olevien kanssa työntekijät saattoivat päättää osallistumisesta keskusteluun, kun taas esimiesasemassa olevien henkilöiden viestit luettiin aina. (Turner & Reinsch 2007, 50–53.)

Pikaviestimien käyttö koetaan tutkimustulosten mukaan ennemminkin kasvokkaisviestinnän jatkeeksi, eikä erilliseksi, tietyn vuorovaikutusvälineen käyttämiseksi. Kasvokkaisviestinnälle ja pikaviestinnälle nähtiin yhteisenä formaalien ja informaalien viestien sekoittuminen. (Cameron & Webster 2005.) Formaalin ja informaalin muodon sekoittumista tukee myös tutkimustulos, jossa sisällöltään epäselvistä tai monimutkaisista asioista ei haluttu yhtäaikaista viestiä työpaikalla ylemmän statuksen omaavan työntekijän kanssa, koska työntekijät eivät halunneet jäädä epävarmuuteen siitä, ymmärretäänkö viestin sisältö oikein (Turner & Reinsch 2007, 53).

Tutkimustuloksissa korostui työntekijöiden tarve tehostaa työn tekemistä yhtäaikaivuorovaikutuksen avulla. Työntekijältä toiselle pikaviestejä lähetettiin esimerkiksi puhelimesta puhumisen kanssa samanaikaisesti ja pikaviestimiä käytettiin myös silloin, kun tiedettiin toisen henkilön olevan varattu ja haluttiin oman viestin menevän perille nopeasti. (Cameron & Webster 2005, 97–99.) Tehtävistä todellisen suoriutumisen tehokkuus ei aina kuitenkaan vastannut tutkimushenkilöiden omia odotuksia: ihmiset jotka osallistuivat kahteen pikaviestikeskusteluun tai yhteen pikaviestikeskusteluun ja yhteen puhelinkeskusteluun samanaikaisesti odottivat tehtävästä parempaa suoriutumista, kuin miten he todellisuudessa suoriutuivat (David, Xu, Srivastava & Kim 2013, 1660–1662).

Kuten luvun alussa jo todettiin, on pikaviestimien käyttäminen työpaikoilla jo nyt arkipäivää. Gimenezin (2014) tutkimustulosten mukaan työntekijöillä on käytössään välineitä, joiden prosessien ja vuorovaikutustapojen välillä he tasapainottelevat. Hänen mukaansa työpaikoilla yhtäaikaivuorovaikutuksessa on kuitenkin tapahtumassa muutos, kun työntekijät oppivat hallitsemaan näitä prosesseja vuorovaikutuksen avulla ja näin myös työntekoa pysytään konkreettisesti tehostamaan.

Yhtäaikaivuorovaikutus kokouksissa. Tämän tutkimuksen aineistossa oli neljä artikkelia, joissa tutkittiin yhtäaikaivuorovaikutusta työkontekstissa kokousten

aikana. Artikkeleissa tutkittavat kokoukset eivät olleet videokokouksia, vaan viestintäteknologiaa käytettiin aina kasvokkain tapahtuvan kokouksen rinnalla.

Stephensin ja Davisin (2009) tutkimuksessa havaittiin, että viestintävälineiden käyttöön kokouksen aikana vaikutti tutkimuksen mukaan merkittävästi muiden kokoukseen osallistujien suhtautuminen teknologiavälineiden käyttöön ja yhtäaikaisvuorovaikutukseen. Heidän mukaansa kokouksen aikana tapahtuva teknologiavälitteinen viestittely otettiin sitä alttiimmin käyttöön mitä positiivisemmin kokoukseen osallistujat siihen suhtautuivat ja millaiset normit työpaikalla yhtäaikaisvuorovaikutuksesta oli voimassa. Ehkä hieman yllättäenkin, Cameron ja Webster (2011, 766) esittelevät artikkelissaan täysin päinvastaisen tuloksen: tutkimuksessa ei löydetty työpaikan toimintanormien ja (epä)kohteliaisuuden välillä olevan yhteyttä.

Dennis, Rennecker ja Hansen (2010) havaitsivat tutkimuksessaan, että työntekijöiden viestintävälineiden yhtäaikainen käyttö todennäköisesti tehostaa päätöstentekoa kasvokkain tapahtuvien kokousten aikana. Parempien päätöksien ei voida kuitenkaan katsoa johtuvan pelkästään päätöksenteon tehokkuudesta ja tutkimustuloksissa painotetaan pikaviestimien olevan ”viestintävälineitä, ei päätöksentekovälineitä” (Dennis, Rennecker & Hansen 2010, 873). Stephens (2012) loi Denniksen, Renneckerin ja Hansenin (2010) tutkimustulosten pohjalta mittarin, jolla yhtäaikaisviestintää voitaisiin kokouksissa tarkastella. Mittarin avulla voidaan tarkastella kokouksen aikana tapahtuvaa tiedon jakamista, vaikuttamista, tuen jakamista, osallistuvuutta ja käytettävissä olemista. Tutkija katsoi näiden olevan positiivisia vuorovaikutuksen muotoja (Stephens 2012, 213–214). Tietokoneiden käytöstä kokousten aikana on tehty myös päinvastaisia löydöksiä. Tietokoneella useiden tehtävien suorittaminen kokousten aikana koettiin suurimmassa osassa tapauksista työntekoa häiritsevänä tekijänä. Työnteon keskeyttävät toiminnot liittyivät usein kokoustajan henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen, ei työtehtäviin. Tutkimuksesta selviää myös, että vaikka työskentelyn keskeytykset häiritsevät työntekoa, vain ani harva kuitenkaan keskittyy pelkästään yhden asian suorittamiseen kerrallaan (Benbunan-Fich & Truman 2009, 140).

3.5.2 Yhtäaikaisvuorovaikutukset sosiaalisia merkityksiä

Yksi tutkimuksen lähtökohdista oli selvittää millaisena aineiston mukaan yhtäaikaisvuorovaikutus koetaan. Sosiaaliset merkitykset ja normit nousivat esille aineiston tutkimusten tuloksissa. Yhtäaikaisvuorovaikutuksen sosiaaliset vaikutukset koettiin vahvasti positiivisina tai negatiivisina. Tekstiviestittelyä kasvokkaisuorovaikutuksen aikana tarkastellessa paljastui, että viestiääneen reagoimiseen, viestin lukemiseen ja viestiin vastaamiseen reagoitiin eri tavoin. Kohteliaaksi käytökseksi koettiin tekstiviestin saapumisen sivuuttaminen kokonaan, jolloin kasvokkaiskeskustelu ei keskeydy. Jos tekstiviestiin kuitenkin päätettiin reagoida lukemalla, koettiin kohteliaaksi tavaksi esimerkiksi kertoa keneltä viesti oli tai mitä viestin sisältö koski. (Maginnis 2011, 46–47.) Parisuhteessa kasvokkaisuorovaikutuksen aikana tapahtuvasta viestittelystä on löydetty tutkimustulos, jossa välineen käyttö herätti negatiivisia tunteita, jopa kateutta (Stafford & Hillyer 2012).

Yhtäaikaisvuorovaikutuksen sosiaalisista vaikutuksista kenties toivottomimmat tulokset esittävät Pea ja kumppanit (2012.) He tyrmäävät tuloksissaan lähes kaiken median käytön, mukaan lukien teknologiavälitteisen vuorovaikutuksen positiiviset mahdollisuudet. Tutkijoiden mukaan mielikuva siitä, että verkossa tapahtuva vuorovaikutus rikastuttaisi nuorten tyttöjen sosiaalista elämää, kumottiin tämän tutkimuksen valossa vääräksi. Kasvokkain tapahtuvan viestinnän katsottiin kuitenkin indikoivan suoraan sosiaaliseen hyvinvointiin positiivisesti. (Pea ym. 2012).

Katsauksen julkaisujen mukaan yhtäaikaisvuorovaikutus luo positiivisiakin merkityksiä. Keskustelukumppaneiden sosiaalisen läsnäolon kokeminen vaikutti omien mielipiteiden ilmaisemisalttiuteen. Vaikka tuloksissa huomioitiin, että liiallinen tai liian vastaavasti liian vähäinen kokemus sosiaalisesta läsnäolosta vähensi mielipiteiden ilmaisemisalttiutta, niin viestintäaroille mahdollisuus yhtäaikaisvuorovaikutuksesta madalsi kynnystä mielipiteen ilmaisemiseen. (Cortese & Seo 2012, 303–307.) Toisaalta positiiviseksi koettiin muun muassa teknologiavälitteisen vuorovaikutuksen kyky tuoda fyysisesti eri paikoissa olevia ihmisiä yhteen ja mahdollistaen esimerkiksi teknologiavälitteisesti ystävien ja perheen kanssa yhteisiin hetkiin osallistumisen (Stafford & Hillyer 2012).

4 Yhtäaikaisvuorovaikutuksen edellytykset ja rakentuminen

Kirjallisuuskatsauksen tulosten syntetisointi on systemaattisen kirjallisuuskatsauksen viimeinen vaihe. Katsauksen tuloksista nousi ilmiön kannalta keskeisiä havaintoja, joita tässä luvussa tarkastelen teoreettisten näkökulmien avulla. Hahmottelen ensin yhtäaikaisvuorovaikutukselle tiettyjä edellytyksiä aikaorientaation ja multitaskingin aiemmat tutkimustiedon valossa. Sen jälkeen tarkastelen ilmiötä tarkemmin teoreettisessa viitekehyksessä ja pohdin kuinka kirjallisuuskatsauksen tutkimustulokset mahdollisesti haastavat vallitsevia teoreettisia näkemyksiä.

4.1 Aikaorientaatio ja yhtäaikaisvuorovaikutus

Yhtäaikaisvuorovaikutuksen tutkimuksessa on nojaututtu vahvasti multitaskingiin, josta käytetään joskus myös käsitettä human multitasking. Useiden samanaikaisten tehtävien suorittaminen on kognitiivinen prosessi, jotka on tutkittu psykologiassa laajalti (Gladstones, Regan & Lee 2007, 2). Kulttuurillisesti tutkimus juontaa juurensa 1950-luvulla Edward T. Hallin käynnistämään ihmisen simultaanisen toiminnan tutkimukseen. Hallin tutkimuksissa tarkasteltiin orientoitumista aikaan ja ajankäyttöön (Turner & Reinch 2011, 183). Aikaorientaatiota ja multitaskingia on tutkittu osana organisaatioiden toimintaa ja työntekijöiden toimintatapoja (Bluedorn, Kaufman & Lane 1992, 18). Tällä hetkellä multitaskingia tutkitaan varsinkin osana median ja informaatioteknologian käyttöä. Näyttää siltä, että tutkimus on ollut jonkun aikaa jakautunut etenkin käyttö- sekä kulutustrendien, ja negatiivisinä näyttäytyvien käyttäymismallien tutkimiseen, mutta tutkimuskentät olisivat lähestymässä toisiaan. (Wang ym 2015; Adler & Benbunan-Fich 2012.)

Aikaan orientoitumisella tarkoitetaan nimenomaisesti ajan kokemista ja käsittämistä, eikä niinkään muita kronemiikan alueita, kuten viestien lähetystiheyttä, vastausaikaa tai viestien lähettämisen ajankohtaa. (Kalman, Ravid, Raban & Rafaeli 2006, 3). Ajan kokeminen ja sen mittaaminen on hyvinkin erilaista ympäri maailmaa, mutta ihmisen orientoitumista menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen voidaan

jaotella esimerkiksi monokroniseen (*monochronicity*) ja polykroniseen (*polychronicity*) aikakäsitykseen (Hall & Hall 1990, 13). Monokronisessa aikakäsityksessä asioiden nähdään tapahtuvan peräkkäin, yksi kerrallaan. Polykroninen tapa hahmottaa aikaa taas perustuu tietyllä aikajänteellä useisiin samanaikaisesti tapahtuviin asioihin. (Zhang ym. 2005, 426.) Polykronisesti aikaorientoitunut ihminen pystyy hahmottamaan ja hallitsemaan useampia samaan aikaan tapahtuvia prosesseja (Zhang ym. 2005, 427), kuten kirjoittamaan pro gradu - tutkielmaa ja katomaan uutisia samanaikaisesti. Monokronisesti aikaorientoitunut taas suosii yhden asian suorittamista kerrallaan (Bluedorn ym. 1999, 207), eli esimerkiksi pro gradun työstäjä jakaa aikansa erikseen osioihin, jolloin hän kirjoittaa tutkielmaansa ja katsoo uutiset muuna aikana.

Jaottelua monokroniseen ja polykroniseen aikasuhteeseen ei voida tehdä niin mustavalkoisesti, kuin Hallin määrittely antaisi olettaa. Tuskin kukaan on absoluuttisesti kykeneväinen käsittelemään ja tekemään vain yhtä asiaa kerrallaan tai vastaavasti aina valmis tasapainottelemaan useiden samanaikaisten prosessien hallinnan kanssa. Myöhempi tutkimus onkin painottanut yksión aikaorientaation olevan enemmän taito ja/tai tapa tehdä asioita, eikä niinkään kulttuurin määrittelemä yleisleimallinen piirre. (Turner & Reinsch 2011.) Multitaskingin voidaan siis määritellä olevan polykronisen aikakäsityksen omaavien ihmisten kyky suoriutua useista tehtävistä yhtä aikaa.

Tämän tutkielman kirjallisuuskatsauksessa multitaskingia tarkasteltiin varsinkin työkontekstissa. Oletamus useampien yhtäaikaisten tehtävien hoitamisen hallitsemisen voidaan ajatella olevan työpaikoilla jo ennemminkin sääntö kuin poikkeus. Useampien yhtäaikaisten tehtävien suorittaminen kerrallaan assosioi vahvasti tehokkuusajattelun kanssa, minkä taas voidaan ajatella tarkoittavan tuloksellisempaa työskentelyä. Kaikki tämän tutkielman työkontekstissa yhtäaikaistusvaikutusta tarkastelevat tutkimukset tukivat tätä oletusta. Yhtäaikaistusvaikutus kuului työntekijöiden osaamisvaatimukseen, eli viestintävälineiden yhtäaikainen käyttö vaati vuorovaikutustilanteeseen osallistujalta aina polykronisia valmiuksia.

Viestintävälineiden yhtäaikaisen käytön ja multitaskingin välille ei voida kuitenkaan vetää yhtäsuuruusmerkkejä. Viestintävälineiden yhtäaikainen käyttö edellyttää

yksilöltä oman ja muiden vuorovaikutukseen osallistujien toiminnan havainnointia ja mukauttamista, kun taas multitaskingiin ei välttämättä sisälly lainkaan vuorovaikutusta (Turner & Reinsch 2007, 38–39). Vuorovaikutuksen mahdollistavan viestintävälineen on lisäksi oltava teknisesti sellainen, että viestijän on mahdollista jakaa huomionsa. Reinsch, Turner ja Tinsley (2008) ovat määritelleet välineelle kaksi kriteeriä: huomion jakaminen ei saa tuntua vuorovaikutustilanteeseen osallistuvien mielestä loukkaavalta, ja välineen käytön on joustettava niin, että vuorovaikutukseen syntyy luonnollisia taukoja.

Työorganisaatioissa tapahtuvaa vuorovaikutusta tutkittaessa oli tutkimuksiin mukaan otettu työpaikkoja, joissa oli jo valmiiksi käytössä yhtäaikaisen vuorovaikutuksen välineitä. Työntekijöitä tutkittaessa tutkimushenkilöistä häviävän pieni osa oli yli 45-vuotiaita. Tietoteknisten laitteiden käyttäminen on Y-sukupolvelle, eli vuosina 1977–1997 syntyneelle, koko elämänsä ajan digitaalisessa kulttuurin ympäröimänä kasvaneille ihmisille normaali osa arkea (Tapscott 2010, 29).

Yhtäaikaisvuorovaikutuksessa työpaikoilla toimivat ihmiset, joilla siis jo lähtökohtaisesti oli hyvät valmiudet välineiden käyttöön. Olisi mielenkiintoista tietää millä tavalla yhtäaikaisvuorovaikutuksen kokisivat tai kuinka siitä suoriutuisivat työntekijät, joilla käytöstä ei ole aikaisempaa kokemusta. Mitä vaikutuksia välineiden käyttöönotolla olisi työpaikan viestintäkulttuuriin tai itse työhön? Vaikka työkonteksti oli julkaisuissa vahvasti edustettuna, oli luonnollisia tutkimustilanteita kuitenkin yllättävän vähän. Luonnollisissa tutkimusympäristöissä yhtäaikaisvuorovaikutuksen tarkasteleminen tarjoaisi varmasti paljon mielenkiintoista lisätietoa ilmiöstä. Myös interventiotutkimus välineiden käyttöönotosta yhtäaikaisvuorovaikutukseen tottumattomien keskuudessa toisi tutkimukseen lisää näkökulmia.

Yhtäaikaisvuorovaikutuksen tutkimiselle olisi ehdottomasti sijansa myös koulu- ja oppimisympäristöissä. Koulumaailmassa yhtäaikaisvuorovaikutus viestintävälineen avulla on ilmiö, jota tapahtuu kaiken aikaa. Yhtäaikaisvuorovaikutus voisi oikein ohjattuna olla opiskelu- ja koulutyölle hyvinkin hyödyllistä. Tämän tutkielman tulosten mukaan ihminen kykenee suuntamaan huomionsa useampiin vuorovaikutusprosesseihin yhtäaikaisesti, miksi ei siis useampiin oppimisprosesseihin? Suhtautumista olisi mielenkiintoista tarkastella myös esimerkiksi monikansallisissa yhtiöissä. Miten yhtäaikaisvuorovaikutuksen

sosiaalinen normisto rakentuu eri kulttuureissa oleville työntekijöille: milloin ja millä välineellä keskustelut tapahtuvat, milloin oma työ rauhoitetaan, miten kokoukset järjestetään, ja kuinka yhteisöllisyyttä luodaan sekä ylläpidetään? Koulu- ja työympäristön toimintakulttuureiden voidaan ajatella olevan itsessäänkin jo vallitseviin normeihin vaikuttamista.

4.2 Viestintäväline yhtäaikaisvuorovaikutuksessa

Teknologiavälitteinen vuorovaikutus on laaja käsite jo itsessään ja vuorovaikutuksen näkökulmasta sitä on tutkittu muun muassa osana ryhmien toimintaa, interpersonaalista viestintää ja viestinnän merkkijärjestelmiä (Walther & Parks 2002). Sosiaalisen läsnäolon teoriaa (Short, Williams & Christie 1976) ja viestintävälineiden monipuolisuuden teoriaa (Daft & Lengel 1986) luonnehditaan usein teknologiavälitteistä vuorovaikutusta tarkastelevien teorioiden kulmakiviksi. Shortin, Williamsin ja Christien (1976) kehittämän teorian mukaan keskustelukumppanin läsnäolon tunteminen on vuorovaikutustilanteessa tärkeää. Viestintäväline vaikuttaa siihen, kuinka läsnäolo koetaan: mitä enemmän läsnäoloa välittyy, sitä henkilökohtaisemmalta vuorovaikutus tuntuu. Teorian mukaan kasvokkaisuorovaikutuksessa tilanteen osapuolet kokevat enemmän läsnäoloa, kun taas teknologiavälitteet suodattavat osan läsnäoloa viestivistä sosiaalisista vihjeistä. Kasvokkaisuviestintä määriteltiin monipuolisimmaksi viestinnän muodoksi, koska se mahdollistaa nopean, lähes välittömän palautteen ja viestien monipuolisen prosessoinnin. (Short, Williams & Christie 1976.) Myöhemmin tutkijat ovat käyttäneet sosiaalisen läsnäolon teoriaa muun muassa teknologiavälitteisen vuorovaikutuksen nonverbaalisten vihjeiden selittämiseen. (Walther & Parks 2002.)

Teoriaa on kehitetty pelkän äänen ja videon käytön vaikutusten tarkkailusta tietokoneen välityksellä tapahtuvan vuorovaikutuksen tutkimiseen ja edelleen online-ympäristöjen tarkkailuun läsnäolon näkökulmasta. (Lowenthal, 2010). Sosiaalisen läsnäolon teoria on saanut osakseen kritiikkiä (mm. Walther 1996; Valo 2003), ja sen pohjalta onkin jo kehitetty uusia teoreettisia näkökulmia.

Teknologiavälitteistä vuorovaikutusta tarkastellessa sosiaalisen läsnäolon teorian rinnalle nostetaan usein myös Daftin ja Lengenlin (1986) viestintävälineiden

monipuolisuuden teoria (*media richness theory*). Jos sosiaalisen läsnäolon teoria keskittyi välineen läsnäolon välittämiskykyyn, tarkastelee viestintävälineiden monipuolisuuden teoria vuorovaikutuksen kokemusta viestintätilanteessa (Aira 2012). Teoriassa näkökulma tarkennetaan nimenomaan välineeseen ja sen kykyyn prosessoida ja välittää tietoa. Vuorovaikutuksessa keskenään olevien ihmisten yhteisten merkitysten jakaminen on sitä parempaa, mitä monipuolisempi viestintäväline on. (Kallio 2000).

Viestintäkanavien katsotaan teorian mukaan olevan yksipuolisia tai monipuolisia. Yksi- tai monipuolisuuden määrittää viestintäkanavan (viestin) kyky välittää 1) palautetta, 2) monipuolisia verbaalisia ja nonverbaalisia vihjeitä, 3) kielellistä ilmaisua, ja 4) henkilökohtaista (persoonallista?) ilmaisua (Daft, Lengel & Trevino 1987, 358–359). Tämänkin teorian mukaan kasvokkaisviestintä on vuorovaikutusmuodoista tehokkain ja toisessa ääripäässä kirjoitettu viestintä vähiten monipuolinen (Daft & Lengel 1986).

Tämän tutkielman tuloksien mukaan kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen kanssa samanaikaisesti tapahtuva teknologiavälitteinen vuorovaikutus on yhteen nivoutunutta yhtäaikaivuorovaikutusta. Kasvokkaiseskustelun kanssa samanaikaisesti tapahtuvat pikaviestittelyt eivät siis ole rinnastettavissa esimerkiksi kirjojen lukemiseen tai muuhun toimintaan, jossa huomio keskitetään tarkoituksellisesti pois kasvokkaiseskustelusta. Vaikka kyseessä tilanne, jossa samanaikaisesti tapahtuviin prosesseihin kohdistetaan huomiota, saattaa toinen kasvokkaiseskustelun osapuoli kokea tilanteen epäkohteliaana. Ei ole kuitenkaan tutkittu, kuinka kohteliaaksi sosiaalisesti käytökseksi koetaan tilanne, jossa pikaviestittelijä näkee toisen henkilön olevan keskustelussa aktiivisena, mutta tämä ei vastaa totutusta poiketen välittömästi, vaan jatkaa kasvokkain tapahtuvaa keskustelua ohittaen pikaviestikeskustelun.

Esimerkiksi kokouksissa teorian mukaan ihmiset siis pystyvät jakamaan yhtäaikaivuorovaikutuksessa paremmin yhteisiä merkityksiä. Vaikka alun perin kasvokkaisviestintä nähtiin parhaana informaation prosessoinnin tapana (Daft & Lengel 1986; Daft, Lengel & Trevinto 1987), voidaan kirjallisuuskatsauksen tulosten perusteella katsoa yhtäaikaivuorovaikutuksen olevan vielä monipuolisempi (rikkaampi) tapa prosessoida informaatiota.

Sosiaalisen läsnäolon teorian ja viestintäväliseen monipuolisuuden teorian näkökulmista on mielenkiintoista, että ne tarkastelevat nimenomaan yhden välineen kykyä välittää läsnäoloa tai merkityksiä, kun esimerkiksi tämänhetkissä älypuhelimissa yhdistyvät kaikkien aikaisemmin tutkittujen vuorovaikutuksen muotojen ja välineiden ominaisuudet. Herää myös kysymys, että jos teorioilla pyritään arvottamaan tehokkaimpia viestintäkanavia tai viestinnän muotoja, niin miksi esimerkiksi yhtäaikaisvuorovaikutuksessa tekstipohjainen pikaviesti menee samanaikaisesti tapahtuvan kasvokkaiskeskustelun ohi?

Viestintäväliseen monipuolisuuden teorian lähtökohtiin on vahvasti kuulunut jakaminen ja välineen arvottaminen sen ennalta määrättyjen ominaisuuksien mukaan. Tässä tutkielmassa on kuitenkin noussut useaan otteeseen ilmi, että välineelliset tai ilman välineen apua tapahtuvat vuorovaikutusprosessit eivät ole niin mustavalkoisia, että niitä voitaisiin jakaa yksipuolisiin ja monipuolisiin. Välineen avulla tapahtuva vuorovaikutus koetaan samanlaiseksi vuorovaikutukseksi, kuin kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus, eikä niiden välillä koeta olevan käyttöä arvottavaa kuilua. On esimerkiksi hankala kuvitella enää sellaista koulu- tai työympäristöä, jossa teknologiset välineet eivät olisi vahvasti läsnä vuorovaikutuksen ja työskentelyn tukena ja mahdollistajina. Tulosten perusteella pohdin myös, että miksi nimenomaan läsnäolon kokeminen on vuorovaikutusta arvottava ominaisuus? Työpaikoilla viestit liikkuvat sähköpostilaatikoista ja pikaviestimistä toiseen sellaisella vauhdilla, että muutoseikkoja lukuun ottamatta viestiminen on pitkälti hektisen asiakeskeistä. Teoriassa on myös oletus siitä, että ihmisillä olisi aina mahdollisuus vaikuttaa valitsemaansa vuorovaikutusvälineeseen, mutta tosiasiasa työpaikoilla vuorovaikutustavat ja -välineet tulevat työntekijälle usein annettuina. Onkin siis aiheellista pohtia, että tukeeko teoria enää todellista vuorovaikutuskulttuuria?

4.3 Yhtäaikaisvuorovaikutuksen rakentuminen

Teknologiavälitteisen vuorovaikutuksen tutkimuksen sosiaalisen suuntauksen näkökulmasta yhtäaikaisvuorovaikutusta voidaan tarkastella myös rakentumisena, eli strukturoitumisena. Strukturaatioteoria on sosiologi Anthony Giddensin (1984)

teoria ihmisten sosiaalisen toiminnan prosessien rakentumista ja jäsentymistä. Giddensin teorialle, nimensä mukaisesti, keskeistä on sisäänrakennetuista säännöistä koostuvat rakenteet, jotka koostuvat tietoisesti tai epätietoisesti ihmisten sopimista normeista ja rooleista. Teoriassa keskeisessä asemassa on ihmisten vapaus muuttaa rakenteita, jolloin taas vastavuoroisesti rakenteet muovaavat ihmiset toimintaa. Tätä jatkuvaa prosessia kutsutaan rakenteiden kaksinaisuudeksi, ja sen keskeisessä osassa on ihmisten välinen vuorovaikutus, jolla systeemeitä uusinnetaan sekä ylläpidetään. (Giddens 1984.)

Alkuperäisen, yhteiskunnan toimintaa tarkastelleen strukturaatioteorian käsitystä rakenteistumisesta, on valjastettu muun muassa organisaatioiden toiminnan ja informaatioteknologian käytön tutkimukseen (Orlikowski 2000, 405–407). Adaptiivisen strukturaation teoria (Poole & DeSanctis 1990) häivyttää vuorovaikutusvälineen tärkeyttä. Rakentumisprosessissa korostetaan teknologiavälitteisen vuorovaikutuksen sosiaalisia käytänteitä ja tarkoituksenmukaisuutta. Adaptiivisessa strukturaatioteoriassa tarkastellaan rakenteita, jotka muodostuvat teknologian avulla sekä rakenteita, jotka muodostuvat teknologiavälitteisessä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Rakenteiden kaksinaisuutta ylläpitää ja muovaa jatkuvasti toisaalta teknologia, toisaalta ihmisten sosiaalinen toiminta. (Poole & DeSanctis 1990; DeSanctis & Poole 1994.) Adaptiivisen strukturaatiossa teknologia on sekä viestinnän kanava, yhteisöllisyyden ilmentäjä, että toimintaan sisäänrakennettuna myös toiminnan muokkaaja (Kallio 2000, 44–45).

Molemmissa rakenteistumista tarkastelevissa teorioissa vuorovaikutus on sosiaalisen toiminnan keskiössä. Vaikka teorit tarkastelevatkin ryhmien ja organisaatioiden toimintaa, antaa vuorovaikutuksen ylläpitämisen ja muovaamisen periaate lähtökohdat sosiaalisen toiminnan mallien uudistamiseen ymmärtämiseen. Yhtäaikaisvuorovaikutus näyttäisi olevan ilmiö, joka uusintaa totuttua sosiaalista käyttäytymismallia. Siinä teknologia yhdessä kasvokkaisuorovaikutuksen kanssa luo uusia toimintakäytänteitä ihmisten välille. Strukturaatioteorioiden avulla voidaan selittää uusien käytänteiden ja toimintamallien syntyä, mutta tulevaisuutta niiden avulla ei voida ennustaa.

Rakentumisen näkökulmasta voidaan tarkastella nykypäivänä tuttuja, teknologiavälitteisiä vuorovaikutuksen muotoja. Muun muassa television katselu ja puhelimen käyttäminen herättivät aikoinaan yhtäaikaisvuorovaikutukselle tällä hetkellä tyypillistä epävarmuuden ilmapiiriä. Television katselun kulttuurillisia piirteitä 1970-luvulta alkaen kartoittanut Williams (1990) korostaa television luonnetta tiedonvälityksen kanavana, jonka käyttämiseen ihmisten on mukauduttava, ja jonka käyttämiseen myös sosiaaliset käytänteet mukautuvat. Hän näkee tutkimuksessaan television sosiaalisten vaikutusten mukailevan myös radion käyttämisessä ilmenevän sosiaalisen omaksumisen prosessia. Sama havainto on tehty myös lankapuhelimen käyttämisestä: koska puhelimitse tapahtuva vuorovaikutus vaikeutti ihmisten kykyä hahmottaa aikaa ja paikkaa, oli luotava uudet sosiaaliset normit, eli puhelimesta käyttäytymisen etiketti (Marvin 1988, 4-5; 118–120).

Voisiko siis olla niin, että yhtäaikaisvuorovaikutuksen osalta käynnissä olisi samanlainen kulttuurillinen kehitysprosessi? Strukturoitumisen näkökulmasta voidaan ajatella, että käynnissä olisi sosiaalisten rakenteiden uudelleenmuotoutuminen. Kirjallisuuskatsauksen tuloksissa havaittiin, että yhtäaikaisvuorovaikutus nähtiin pääsääntöisesti positiivisena ilmiönä. Se sai toki negatiivisiakin konnotaatioita muun muassa vuorovaikutuksen keskeytymisestä. Esimerkiksi nämä näkökulmat heijastelisivat ilmiön strukturoitumista. Yhtäaikaisvuorovaikutukselle kehitymässä olevat normit olisivat siten rakenteita, jotka ovat paraikaa rakentumassa sosiaalisiksi käytänteiksi. Vuorovaikutuksen välineet sekä käyttötavat ovat rakennuspalikoina prosessissa, jossa sosiaalisen normin muodostumista hahmotellaan vuorovaikutteisesti. Ilmiö ei ole selkeästikään vielä rakentunut niin vakaaseen tilaan, että sen voitaisiin katsoa rakentuneen sosiaalisesti vakiintuneeksi toimintamalliksi.

Yhtäaikaisvuorovaikutusta ei olla tutkimuksissa tarkasteltu kaverisuhteissa, kouluympäristössä tai vahvasti fyysiseen tai liikkuvaan työhön fokuoituneissa työympäristöissä. Strukturaation näkökulmasta olisi erittäin mielenkiintoista tarkastella, onko prosessien ja normien rakentumisella erilaisia lähtökohtia tai lopputulemia erilaisissa ympäristöissä. Voidaan ajatella, että normien vakiinnuttua ne vaikuttavat samankaltaisesti kaikissa konteksteissa. Pikaviestimien konkreettinen käyttö saattaa olla muodoiltaan erilaista henkilökohtaisissa suhteissa, kuin työpaikan vuorovaikutuksessa, mutta normisto on pitkälti sama. Entä onko olemassa

konteksteja, joissa rakenteiden muodostuminen on erityisen haastavaa tai mahdotonta? Ja mikä näissä konteksteissa mahdollisesti estää uudelleenrakentumista?

Adaptiivisessa strukturaatiossa voidaan nähdä olevan oletus teknologiavälitteisen vuorovaikutuksen rajoista. Teorian mukaan vuorovaikutusväline ja sosiaalinen toiminta ovat toisiaan ruokkivia vastavoimia. Tämän tutkielman tulosten perusteella yhtäaikaisvuorovaikutus kuitenkin rakentuu prosesseista, jotka koetaan keskenään toisensa jatkeina ja/tai tasa-arvoisina vuorovaikutuksen muotoina. Päteekö uudelleenrakentumisen periaatteet enää tässä vaiheessa, kun sosiaalinen toiminta on itsessään teknologiavälitteistä? Uskon vahvasti, että tulevaisuudessa teknologiavälitteisesti rakentuvan sosiaalisen todellisuuden asema ei ole ainakaan heikkenemässä.

5 Tutkielmaprosessin arviointi

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää mitä viestintävälineiden käytön ja kasvokkaisuorovaikutuksen yhtäaikaaisuudesta tämänhetkisen tutkimustiedon valossa tiedetään. Koen löytäneeni aiheen kannalta tavoitteenmukaista sekä relevanttia tietoa, ja tässä luvussa arvioin, kuinka tutkielmaprosessini kokonaisuudessaan onnistui.

Tutkielmaprosessin alkuvaiheessa kävi nopeasti ilmi, että ilmiötä käsittelevää kirjallisuutta ja tutkimustietoa ylipäätään oli saatavilla vain niukanlaisesti. Tässä tapauksessa tutkimustietoa kokoavan kirjallisuuskatsauksen tekeminen oli perusteltu valinta aiheen tutkimusmenetelmäksi. Koin systemaattisesti koostetun katsauksen hyödylliseksi tavaksi koostaa, jäsentää ja analysoida tietoa ilmiöstä, jota ei ole (vielä) tutkittu kovin paljoa viestinnän tutkimuskentällä.

Määrittelin taustakirjallisuuden avulla tutkimusprosessille etenemisjärjestyksen ja pyrin pitäytymään siinä kootakseni loogisen tuotoksen. Kirjallisuuskatsaus metodina määrittelee jo itsessään etenemisjärjestyksestä - eihän tuloksia esimerkiksi voida koota ennen tiedonhakua ja niin edelleen. Pyrin kirjaamaan ja esittelemään tekemäni valinnat kaikissa tutkielman vaiheissa. Poikkesin kirjallisuuskatsauksiinkin vakiintuneesta tutkielmarakenteen etenemisjärjestyksestä sikäli, että katsaustani ei pohjasta teoriatausta, vaan ilmiötä mallattiin teorioihin vasta kirjallisuuskatsauksen tuotosten perusteella. Koska sijoitin tutkielman teoreettisen osion vasta kirjallisuuskatsauksen jälkeen, koin saaneeni mahdollisuuden tarkastella ilmiötä analyysivaiheessa ilman ennakkomääritelmiä ja -odotuksia.

Kirjallisuuskatsauksen luotettavuus perustuu pitkälti tiedonhaun suunnittelun ja toteutuksen huolellisuuteen. Tutkielman teon alkuvaiheessa suunniteltuun prosessin etenemissuunnitelmaan tuli tutkielman aikana hyvin vähän muutoksia. Erilaisten päätöksen valinta ja seulojen asettaminen pysyivät pääsääntöisesti samana läpi tiedonhaun. Tein kuitenkin prosessin aikana seulaan joitain muutoksia esimerkiksi hakusanojen käytön suhteen, jolloin uusin kaikkien kolmen eri tietokannan haut uusilla hakusanoilla. Kaikkien hakujen uusimisella varmistettiin systemaattisuus ja

vähennettiin mahdollisuutta sille, että tiedonhaun ulkopuolelle olisi jäänyt julkaisuja jotka ansaitsivat tulla sisällytetyksi tutkielmaan. Tiedonhaun muutoksista esimerkkinä todettakoon väitöskirjojen sisällyttäminen aineistoon. Löysin manuaalisen tiedonhaun avulla yhden väitöskirjan, jolloin systemaattisuuden maksimoimiseksi päätin tehdä EBSCOn tietokantojen haut uudestaan sisällyttäen myös väitöskirjat hakuun (Google Scholarilla ei ole mahdollista tehdä rajausta erikseen väitöskirjoille). Kokeilin tutkimusprosessin alkuvaiheessa tiedonhaun laajentamista niinkin kauas, kuin viimeisen kahdenkymmenen vuoden taakse. Taustoittavassa tiedonhaussa kävi pian ilmi, että relevanttien tutkimusten määrä ei juuri kasvaisi aikajännettä venyttämällä, eivätkä vanhemmat tutkimukset vastaisi ajankohtaisen tiedon löytämisen tarvetta.

Valitsin hakusanat siten, että ne kohdistuvat mahdollisimman hyvin ilmiön ja sen lähikäsitteiden tarkasteluun. Raportoin systemaattisen tarkasti hakusanat, rajaukset ja tietokantojen hakuominaisuudet varmistaakseni hakujen toistettavuuden. Koin hakustrategiani tarpeeksi kattavaksi, koska en rajannut tiedonhakua pelkästään elektronisiin aineistoihin, vaan hyväksyin aineistooni myös manuaalisen haun osumia. Arvioin käyttämäni tietokannat luotettaviksi ja niiden käyttämät aineistot kattaviksi. Toki tietokantojen käytössä on aina omat epävarmuutensa, eikä vielä tutkielman arviointivaiheessakaan vielä voida täydellä varmuudella sanoa, että tutkielmaan sisältyi kaikki aiheesta tehdyt tutkimukset. Epävarmuutta saattaa syntyä esimerkiksi kielivalinnoista. Tämän tutkielman kannalta koin pelkästään englanninkielisten julkaisujen hakemisen perustelluksi valinnaksi.

Teknologiavälitteisyyden tutkimusta saattaisi olevan paraikaa käynnissä esimerkiksi Aasiassa, mutta käytössäni ei ollut resursseja, joilla muilla kielillä tehtyjä hakuja olisi voitu suorittaa.

Yksi systemaattisen kirjallisuuskatsauksen periaatteista on toistettavuuden varmistaminen. Vaikka kirjallisuuskatsauksessa tuleekin pyrkiä mahdollisimman vahvaan objektiivisuuteen, voidaan tiedonhaku ja aineiston valitseminen katsaukseen voidaan ajatella olevan aina subjektiivista, koska on tutkijasta itsestään kiinni mitkä asiat ja rajaukset ovat tutkimuksen kannalta relevantteja. Tämä kirjallisuuskatsaus on kuitenkin toistettavissa. Olen esitellyt luvussa 2 kaikki käyttämäni hakuasetukset sekä hakusanat, joten kirjallisuuskatsauksen tiedonhaku on toistettavissa sellaisenaan kuin sen koostin. Aineistonhaun tietoportaalien edellytyksenä oli niihin pääsy

Jyväskylän yliopiston mahdollistamissa rajoissa, joten saattaa olla, että aiheesta on julkaistu tutkimuksia, jotka eivät sisälly käyttämiini tietokantoihin. Esimerkiksi Google Scholar tarjosi joitain osumia, joihin ei ollut pääsyä ilman maksullista sisäänkirjautumista. En kuitenkaan usko, että nämä julkaisut olisivat ainakaan merkittävästi muovanneet tämän tutkielman tutkimustuloksia. Tähän tutkielmaan valikoidusta aineistosta ei myöskään löytynyt viitteitä muihin relevantteihin tutkimuksiin, jotka eivät olisi olleet tässä aineistoissa edustettuina. On toki todennäköistä, että tulevaisuudessa tietokantojen sisältämien julkaisujen määrät nousevat, jolloin samoilla hauilla saattaa löytyä enemmän materiaalia. Saattaa myös olla, että Google Scholarin (todennäköisesti) kehittyessä eksaktimmaksi tieteellisten julkaisujen hakukoneeksi, kehittyy myös sen relevanttien tulosten tuottaminen, josta olisi saattanut tässä tutkielmassa olla hyötyä.

Yllätyin siitä, kuinka vähän osumia tiedonhaku tuotti. Tutkielman alkuvaiheessa olisin toivonut, että aineistossa olisi ainakin 20 artikkelia, mutta toisaalta oppimisprosessin kannalta oli tärkeää myös hyväksyä se tosiseikka, että julkaistujen tutkimusten määrä saattaa myös indikoida ilmiön mahdollisia tulevaisuudennäkymiä. Miltei jokaisessa aineiston julkaisussa painotettiin, että tutkimusta aiheesta tehdään paraikaa kovaa tahtia, mutta julkaisuvuosien osumista päätellen tutkimus aiheesta ei ainakaan kesään 2015 mennessä lähtenyt merkittävään nousuun. Tutkimusten julkaisuvuodet jakautuivat tasaisesti koko kymmenen vuoden tarkasteluperiodille. Vaikka kirjallisuuskatsauksen tiedonhaun osumat olivatkin määrältään yllättävän suppeat, olivat julkaisut tutkimusaiheiltaan, -metodeiltaan ja -tuloksiltaan monipuoliset. Jo käsitetasolla tutkimustuloksista voidaan huomata huomattavia eroavaisuuksia ja tutkimusten konteksteissa ilmiötä tutkittiin muun muassa viestintäprosessina, viestinnän välineenä sekä sosiaalisena normina.

Julkaisujen kirjoittajista Cameron ja Webster (2005; 2011) sekä Stephens (Stephens 2012; Stephens & Davis 2009) olivat edustettuina kahdessa tutkimuksessa. Muuten julkaisujen kirjoittajat olivat aineistossa edustettuina yhden artikkelin kirjoittamiseen osallistuneina. Kirjallisuuskatsauksen aineiston koostuessa vain kolmestatoista artikkelista on kirjoittajien jakauma hyvä huomioda, vaikka en koekaan, että katsauksen luotettavuus kärsi siitä.

Kovinkaan universaaleja tutkimustulosten yleistyksiä ei voida tehdä katsauksissa, joissa tarkasteltavien julkaisujen määrä on näin pieni. Julkaisuista voidaan kuitenkin tehdä johtopäätöksiä, tulevan tutkimuksen tarpeen arviointia ja teoreettisia huomioita. Aineiston harvalukuisuudesta huolimatta tutkimukset tarjosivat ilahduttavan monipuolisia näkökulmia ilmiön tarkasteluun. Yhtäaikaisvuorovaikutus on ilmiönä haastava tutkimuskohde. Aineistosta kävi kuitenkin ilmi, että sitä on lähestytty laadullisin, määrällisin ja monimenetelmällisin tutkimusmenetelmin. Ilmiötä on tarkasteltu sekä prosessina, että kokemuksena erilaisissa konteksteissa ja erilaisia tutkimushenkilöitä hyödyntäen. Koska ilmiötä on vielä tutkittu verrattain vähän, on tärkeää, että tutkijat ovat tuottaneet aiheesta monipuolista tietoa ja käyttäneet apunaan erilaisia teoreettisia lähtökohtia. Huomionarvoista tutkimuksissa on kuitenkin se, että yhtäaikaisvuorovaikutusta on tutkittu erittäin vähän luonnollisissa tilanteissa. Multitaskingia kuitenkin on tutkittu paljon sekä koetilanteissa että luonnollisissa tilanteissa, joten yhtäaikaisvuorovaikutuksen havainnoimiselle olisi varmasti paikkansa miltei missä tahansa luonnollisen vuorovaikutuksen tilanteissa.

Pohdin luvussa neljä kirjallisuuskatsauksesta nousseita havaintoja teoreettisista näkökulmista. Kävi ilmi, että yhtäaikaisvuorovaikutusta voidaan selittää esimerkiksi sosiaalisen läsnäolon tai strukturoitumisen näkökulmista. Teoreettisen pohdinnan yhdeksi suurimmista haasteista nousi teorialadition jakautuminen teknologiavälitteisen vuorovaikutukseen ja kasvokkaisuorovaikutukseen. Yhtäaikaisvuorovaikutuksessa molempia tarkasteltiin yhtenä yhteisenä vuorovaikutustilanteena, eikä teorioiden selitysvoima kantanut aivan koko ilmiön ruotimiseen. Teoriat auttavat selittämään yhtäaikaisvuorovaikutuksen lähtökohtia ja rakentumista, mutta niistä käy ilmi myös se, että todellinen maailma on monimuotoisempi, kuin mitä teoriat antavat olettaa. Teoreettisten näkökulmien avulla voidaan kuitenkin pohtia esimerkiksi sitä, miksi tämänkaltainen uusi vuorovaikutusilmiö ei ole vielä täysin muotoutunut totutuksi vuorovaikutuksen muodoksi.

Yhteiskunnallisena ilmiönä yhtäaikaisvuorovaikutus tuntuisi saavan tällä hetkellä saavan palstatilaa varsin negatiivisessa valossa. Välineiden käytön kieltäminen johtaa usein älypuhelimien käyttöön salassa, jolloin myös yhtäaikaisvuorovaikutusta leimaa salailu ja ajatus väärinkäytöstä. Tämä tapahtumaketju on tällä hetkellä varsin

ajankohtainen koulumaailmassa. Ajatus älypuhelimesta pelkkänä väärinkäytökset mahdollistavana viihdelaitteena on auttamattoman vanhentunut. Digitaaliset opiskelumenetelmät kehittyvät jatkuvasti ja yhtäaikaisvuorovaikutuksen voidaan ajatella läpileikkaavaan tätä kehitystä. Jos yhtäaikaisvuorovaikutus on kohtalaisen vakiintunut tapa viestiä työpaikoilla, onko opiskeluympäristöillä varaa laahata kehityksestä jäljessä?

Julkisissa keskusteluissa tunnutaan usein kyseenalaistettavan ihmisten kyky yhtäaikaisesti tapahtuvien asioiden prosessointiin. Tämän tutkielman tuloksista kuitenkin varsin yksioikoisesti selviää, että ihmiset ovat varsin kykeneviä multitaskingiin ja yhtäaikaisvuorovaikutukseen. Multitaskingia ja yhtäaikaisvuorovaikutusta tarkastellessa on tutkimusten mukaan kuitenkin, että ihmisten toiminnan kapasiteetti on rajallinen ja ihmiset ovat esimerkiksi ajanhallinnan tiimoilta varsin yksilöllisiä. Ennakkoluulot saattavat siis olla peräisin negatiivisista kokemuksista. Multitasking vaatii taitona harjaantumista, erilaisten vuorovaikutustaitojen tapaan.

Tutkielmasta voidaan havaita, että ilmiötä on tarkasteltu erilaisissa konteksteissa erilaisten tutkimushenkilöiden voimin, ja tutkimustulokset ovat lisänneet tietoa ja ymmärrystä ilmiöstä. Yhtäaikaisvuorovaikutuksessa on kuitenkin vielä paljon tutkittavaa ja jatkotutkimukselle on varmasti tarvetta. Tämä tutkielma olisi tuottanut empiirisenä tutkimuksenakin hyödyllistä tietoa. Ilmiötä olisi ollut mielenkiintoista tarkastella myös empiirisillä tutkimusmenetelmillä luonnollisissa ympäristöissä. Erityisen mielenkiintoista olisi mielestäni tarkastella vielä tarkemmin teknologiavälitteisen vuorovaikutuksen kohteliaisuusnormien kehittymistä, koska vuorovaikutusvälineiden käyttö on niin vahvasti läsnä. Voitaisiinko tulevaisuudessa myönteisten tai kielteisten käyttökokemuksien kehittymistä määritellä, kehittää tai jopa ennustaa? Ylipäätään tutkimusta on tehty varsin vähän tutkimushenkilöistä, joille teknologian käyttäminen on ennalta vierasta: kuinka yhtäaikaisvuorovaikutuksen välineet otetaan käyttöön ja kuinka niitä opetellaan käyttämään? Entä millaista tietoa voitaisiin saada, jos yhtäaikaisvuorovaikutusta tutkittaisiin kokonaan virtuaalisena kokemuksena tai tapana viestiä?

Kirjallisuus

Kirjallisuuskatsauksen julkaisut

- Benbunan-Fich, R. & Truman, G.E. 2009. Multitasking With Laptops During Meetings. *Communications of the ACM*, 52 (2), 139-141
- Cameron, A.F. & Webster, J. 2005. Unintended Consequences of Emerging Communication Technologies: Instant Messaging in the Workplace. *Computers in Human Behavior*, 21, 85-103.
- Cameron, A.F. & Webster, J. 2011. Relational Outcomes of Multicommunicating: Integrating Incivility and Social Exchange Perspectives. *Organization Science* 22 (3), 754-771.
- Cortese, J. & Seo, M. 2012. The Role of Social Presence in Opinion Expression During FtF and CMC Discussions. *Communication Research Reports*, 29 (1), 44-53.
- David, P, Xu, L., Srivastava, J & Kim, J-H. 2013. Media Multitasking Between Two Conversational Tasks. *Computers in Human Behavior*, 29 (4), 1657-1663.
- Dennis, A.R., Rennecker, J.A. & Hansen, S. 2010. Invisible Whispering: Restructuring Collaborative Decision Making with Instant Messaging. *Decision Sciences Journal*, 41(4), 845-886.
- Gimenez, J. 2014. Multi-communication and the Business English Class: Research Meets Pedagogy. *English for Specific Purposes*, 35, 1-16.
- Maginnis, A, M. 2011. Texting in the presence of Others: The Use of Politeness Strategies in Conversation. *University of Kentucky Doctoral Dissertations*, paper 147.
- Pea, R., Nass,C., Meheula,L., Rance,M., Kumar,A., Bamford,H., Nass,M., Simha,A., Stillerman,B., Yang,S. & Zhou,M. 2012. Media Use, Face-to-Face

Communication, Media Multitasking, and Social Well-Being Among 8- to 12-Year-Old Girls. *Developmental Psychology*, 48 (2), 327-336.

Stafford, L. & Hillyer, J.D. 2012. Media Use, Face-to-Face Communication, Media Multitasking, and Social Well-Being Among 8-to 12-Year-Old Girls. *Review of Communication*, 12(4), 290-312.

Stephens, K. 2012. Multiple Conversations During Organizational Meetings: Development of the Multicommunicating Scale. *Management Communication Quarterly*, 26(2), 195-223.

Stephens, K. & Davis, J. 2009. The Social Influences on Electronic Multitasking in Organizational Meetings. *Management Communication Quarterly*, 23(1), 63-83.

Turner, J.W. & Reinsch N. L. 2007. The Business Communicator as Presence Allocator. *Journal of Business Communication*, 44 (1), 36-58.

Muu kirjallisuus

Adler, R.F. & Benbunan-Fich, R. 2015. Juggling on a High Wire: Multitasking Effects on Performance. *International Journal of Human-Computer Studies* 70(2), 156-168.

Aira, A. 2012. Toimiva yhteistyö. Työelämän vuorovaikutussuhteet, tiimit ja verkostot. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Humanities 179.

Asuja, M. & Mäki, K. 2013. Kännyköiden käyttö on kouluissa yleistynyt. *Helsingin Sanomat* 7.2.2013. Saatavana: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1305646188860> [Viitattu 1.4.2015]

Baumeister, R. & Leary, M. 1997. Writing Narrative Literature Reviews. *Review of General Psychology*, 3(1), 311-320.

Bearfield, D.A. & Eller, W.S. 2008. Writing a Literature Review: The Art of Scientific Literature. Teoksessa K. Yang & G.J. Miller (toim.) *Handbook of*

- Research Methods in Public Administration. Boca Raton: CRC Press, 61-72.
- Bluedorn, A., Kaufman C. & Lane, P. 1992. How Many Things Do You Like To Do At Once? An Introduction to Monochronic and Polychronic Time. *Academy of Management Executive*, 6 (4), 17-26.
- Bluedorn, A., Kalliath, T., Strube, M. & Martin G. 1999. Polychronicity and the Inventory of Polychronic Values. *Journal of Managerial Psychology*, 14 (3), 288-312.
- Daft, R.L. & Lengel, R.H. 1986. Organizational Information Requirements, Media Richness and Structural Design. *Management Science* 32 (5), 554-571.
- Daft, R.L., Lengel, R.H & Trevino, L.K. 1987. Message Equivocality, Media Selection and Manager Performance: Implications for Information Systems. *Management Information systems Quarterly* 11 (3), 354-366.
- DeSanctis, G & Poole, M.S. 1994. Capturing the Complexity in Advanced Technology Use: Adaptive Structuration Theory. *Organizational Science*, 5(2), 121-147.
- EBSCO: Academic Search Elite. Magazines and Journals. 2015. Saatavana: <https://www.ebscohost.com/titleLists/afh-journals.htm> [Viitattu 16.6.2015].
- EBSCO: Communication & Mass Media. Database Coverage List. 2015. Saatavana: <https://www.ebscohost.com/titleLists/ufh-coverage.htm> [Viitattu 16.6.2015].
- Fink, A. 2005. *Conducting Literature Reviews: From Internet to the Paper*. Thousand Oaks: Sage
- Giddens, A. 1984. *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity.
- Gladstones, W.H., Regan, M.A. & Lee, R.B. 2007. Division of Attention: The Single-Channel Hypothesis revisited. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology Section A* 41(1), 1-17.
- Greene, J. 2000. Evanescent Mentation: An Ameliorative Conceptual Foundation for Research and Theory on Message Production. *Communication Theory* 10 (2), 139-155.

- Haddington, P., Keisanen, T., Mondada, L. & Nevile, M. 2014. *Multiactivity in Social Interaction: Beyond Multitasking*. Amsterdam: John Benjamins.
- Hall, E.T. & Hall, M.R. 1990. *Understanding Cultural Differences*. Minneapolis: Consortium.
- Hart, C. 2006. *Doing a Literature Review. Releasing the Social Science Research Imagination*. Thousand Oaks: Sage.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. *Tutki ja kirjoita*. 19. painos. Helsinki: Tammi.
- Kallio, K. 2000. Työyhteisö viestintäteknologian käyttäjänä. Teoksessa: H. Nieminen, P. Saarikoski & J. Suominen (toim.) *Uusi media ja arkielämä*. Turun yliopisto. Taiteiden tutkimuksen laitos, 152–169.
- Kallio, K. & Jäkälä, M. 2000. Viestintäteknologia työyhteisössä. Teoksessa M. Valo (toim.) *Nykytietoa puheviestinnän opetuksesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kallio, T.J. 2006. Laadullinen review-tutkimus metodina ja yhteiskunnallinen lähestymistapa. *Hallinnon tutkimus* 25, 18-28.
- Kalman, Y.M., Ravid, G., Raban, D.R. & Rafaeli, S. 2006. Pauses and Response Latencies: A Chronemic Analysis of Asynchronous CMC. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12 (1), 1-23.
- Koivula, A., Räsänen, P. & Sarpila, O. 2015. *Suomi 2014 - kulutus ja elämäntapa: Tutkimusseloste ja aineistojen 1999–2014 vertailua*. Turun yliopisto: sosiaalitieteiden laitos.
- Lindlof, T.R. & Taylor, B.C. 2002. *Qualitative Communication Research Methods*. Thousand Oaks: Sage.
- Littlejohn, S.W. & Foss K.A. 2008. *Theories of Human Communication*. Belmont: Wadsworth.
- Lowenthal, P.R. 2010. The Evolution and Influence of Social Prencce Theory on Online Learning. Teoksessa T. Kidd (toim.) *Online Education and Adult Learning: New Frontiers for Teaching Practices*. Hershey: IGI, 124-138.

- Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L., Himberg, T.,
Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen
tiedekunta. Saatavana:
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/tutkimusstrategiat> [Viitattu 06.07.2015].
- Marjaana Toiminen: Lentokoneessakaan ei enää tarvitse sulkea älylaitetta mutta
koulussa täytyy 2015. Yle Puhe. 30.3.2015. Saatavana:
<http://areena.yle.fi/radio/2705918> [Viitattu: 1.4.2015].
- Marvin, C. 1988. When Old Technologies Were New: Thinking About Electric
Communication in the Late Nineteenth Century. New York: Oxford University
Press.
- Mondada, L. 2012. Talking and Driving: Multi-Activity In the Car. *Semiotica*, 191,
223-256.
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International
Methelp.
- Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki:
International Methelp.
- Mondada, L. 2012. Talking and Driving: Multi-Activity in the Car. *Semiotica*, 191,
223-256.
- Moore, N. 2006. How To Do Research. A Practical Guide to Designing and
Managing Research Projects. 3rd ed. Lontoo: Facet Publishing.
- Neuendorf, K.A. 2002. The Content Analysis Guidebook. Thousand Oaks: Sage.
- Onwuegbuzie, A.J., Leech, N.L. & Collins, K.M. 2011. Innovative Qualitative Data
Collection Techniques for Conducting Literature Reviews/Research Syntheses.
Teoksessa M. Williams & W.P. Vogt (toim.) *The SAGE Handbook of
Innovation in Social Research Methods*. Lontoo: Sage, 182-204.
- Orlikowski, W.J. 2000. Usin Technology and Constituting Structures: A Practise
Lens for Studying Technology in Organizations. *Organization Science*, 11 (4),
404-428.

- Poole, M.S. & DeSanctis, G. 1990. Understanding The Use of Group Decision Support Systems. Teoksessa J. Fulk & C. Steinfield (toim.) Organizations and Communication Technology. Thousand Oaks: Sage, 173 -193.
- Pudas-Tähkä, S-M. & Axelin, A. 2007. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aiheen rajaus, hakutermit ja abstraktien arviointi. Teoksessa K. Johansson, A. Axelin, M. Stolt & R-L. Ääri (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja: tutkimuksia ja raportteja A:51/2007.
- Reinsch, N.L., Turner, J.W. & Tinsley, C.H. 2008. Multicommunicating: A Practise Whose Time Has Come? Academy of Management Review, 33 (2), 391-403.
- Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavana: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus> [Viitattu 4.8.2014].
- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. Opetusjulkaisuja 62.
- Székely, L. The Typology of Multitasking Activity. European Journal of Communication, 30(2), 209-225.
- van Dijck, J. 2012. The Network Society. Lontoo: Sage.
- van Dijck, J. 2013. The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media. Oxford University Press.
- van Dijck, J. & Poell, T. 2013. Understanding Social Media Logic. Media and Communication, 1 (1), 2-14.
- Timulak, L. 2009. Meta-Analysis of Qualitative Studies: A Tool for Reviewing Qualitative Research Findings in Psychotherapy. Psychotherapy Research, 19 (45), 591-600.
- Toivonen, T. 1999. Empiirinen sosiaalitutkimus: filosofia ja metodologia. Porvoo: WSOY.

- Tapscott, D. 2010. *Grown Up Digital: How the Net Generation Is Changing Your World*. New York: Mc-Graw-Hill.
- Turner, J. W., Grubem J.A., Tinsley, C.H., Lee, C. & O'Pell, C. 2006. Exploring The Dominant Media: How Does Media Use Reflect Organizational Norms and Affect Performance? *Journal of Business Communication*, 43(3), 220-250.
- Turner, J.W. & Reinsch, N.L. 2011. Multicommunicating and Episodic Precence: Developing New Contructs for Studying New Phenomena. Teoksessa K.B. Wright & L.M. Webb (toim.) *Computer-Mediated Communication in Personal Relationships*. New York: Peter Lang, 181-193.
- Valo, M. 2003. Workmates, Friends - or More? Perceived Effects of Computer-Mediatedness on Interpersonal relationships. *The Electronic Journal of Communication*, 13(1)
- Valo, M. 2012. What Is Mobile Interpersonal Communication? *Interaction: Studies in Communication & Culture*, 3(1), 3-7.
- Vanhatalo, R. 2014. Vuorovaikutuksen yhteys verkoston rakenteeseen, toimintaan ja toimijoiden kokemuksiin. Tampereen yliopisto. Viestinnän, median ja teatterin yksikkö.
- Viestintäpalveluiden kuluttajatutkimus 2014. 2014. Viestintävirasto. Helsinki: IROResearch.
- Walther, J.B. 1996. Computer-mediated Communication: Impersonal, Interpersonal and Hyperpersonal Interaction. *Communication Research*, 23(1), 3-43.
- Walther, J.B. & Parks, M.R. 2002. Cues Filtered Out, Cues Filtered In. Teoksessa M. Knapp & J. Daly (toim.) *Handbook of interpersonal communication*. Thousad Oaks: Sage, 529-563.
- Wang, Z, Irwin, M., Cooper, C. & Srivastava, J. 2015. Multidimensions of Media Multitasking and Adaptive Media Selection. *Human Communication Research* 41 (1), 102-127.
- Williams, R. 1990. *Television: Technology and Cultural Form*. Lontoo: Routledge.
- Zhang, Y., Goonetilleke, R.S., Plocher, T. & Liang, M. 2005. Time-Related Behaviour in Multitasking Situations. *Human-Computer Studies*, 62, 425–455.

Ziemann, M. 2014. Rasittava tapa vai normaali nykyajan kotkotus - kännykkää näpytellen jatkuvasti töissä. Yle uutiset. 4.10.2014. Saatavana: http://yle.fi/uutiset/rasittava_tapa_vai_normaali_nykyajan_kotkotus_kannykkaa_napytellaan_jatkuvasti_toissa/7508567 [Viitattu 1.4.2015].